

לדורשי האמת

בירור שיטות הראשונים בענין פאה נכרית

המו"ל: מ. ד. סלובס

בית הלל 16 ב"ב

6195028

בירור שיטות הראשונים בענין פאה נכרית

הקדמה

חיבור זה בענין פאה נכרית לא חיברתי אלא לדורשי האמת. לאלה אשר לא סימנו את המטרה וכל מחשבותם ודרך לימודם להגיע למטרה ידועה מראש, אם להכשיר את הפאה^א ואם לפוסלה^ב אלא לאלה המוכנים ללמוד את הסוגיא ללא נגיעות.

כל הרואה את שם החיבור שואל בליבו למי שייך הכותב, האם הוא שייך למחנה האוסרים או למחנה המתירים. והתשובה היא הכותב שייך לאמת. ומי שהוא איש אמת יקבל תועלת מהחיבור.

כידוע נחלקו הפוסקים בדורות הראשונים ובדורות האחרונים אי פאה ברה"י שריא או לא, כמובא במ"ב סי' ע"ה ס"ק ט"ו ואלו ואלו דא"ח, ואני איני ראוי להכניס עצמי בין ראשי ההרים. ואמנם בחיבור זה, לא לפסוק הלכה באתי, אלא לעמוד כעבדא קמי מארי, וכתלמיד קטן הדין לפני רבותיו הגדולים בקרקע. ואחר בירור הסוגיא בגמ' והראשונים לפי מיעוט השגתי, אשאל מקמי ארזי הלבנון אדירי התורה הפרישה^ג, הרמ"א^ד, המ"א והגר"א^ה, ושאר הגאונים המתירים- מהיכן דנתנו.

והיינו שפשוט שאף בגדר תלמיד איני חשוב לרבותינו הגדולים הללו, מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך, וחובה על כל אחד לעסוק בתורה כפי הבנתו, ולהעלות את הדברים על הכתב, אולי ימצא מי שיאיר עיניו ויסביר כיצד הגיעו המתירים למסקנתם, וזאת אני מקוה מהלומדים בחוברת זו. חוברת זו לא נועדה להשפיע על אף אחד לשנות אורחותיו, אלא לברר את הסוגיא.

א. להכשיר את הפאה. כמו מי שרואה את דברי הפמ"ג בספרו אם לבינה ששם חזר בו מהיתר הפאה שכתב הפמ"ג על דברי הרמ"א בסי' ע"ה, והמ"ב העתיק את הפמ"ג ולא ידע מחזרתו, והבאים להכשיר את הפאה, טוענים שהכת"י מזויף, דבר שנסתר ע"פ בודקים מומחים, ויש שניסו לישב את שיטתם בהסבר משונה אחר.

ב. לפוסלה. לדוגמא: יש הרוצה להוכיח דדעת הגר"א לאסור פאה, ומביא ראיה ממה שכתב בשנות אליהו, על המשנה פ"ו דשבת מ"ה דהפאה המדוברת מכוסה בצעיף, ומתעלם ממה שכ' בשו"ע אר"ח סי' ע"ה ס"ב דהביא מקור לדברי הרמ"א המתיר פאה מחוטי שער. וא"כ צ"ל בדבריו, דמה שכתב בשנות אליהו הוא דמהמשנה דפאה אין ראיה, אמנם מחוטי שער שמוזכרים באותה משנה יש ראיה ועי' עוד בהערה ל"ג.

ג. הפרישה. בטור אר"ח ש"ג.

ד. הרמ"א. שם ובסי' ע"ה ס"ב. ועי' הערה י"ג (עמ' ט"ו).

ה. המ"א והגר"א. בסי' ע"ה. ועי' עוד בהערה ל"ג (עמ' כ"ח).

ו. זו. רצוי בכתב.

ודע דאף שמהשלטי גיבורים לשבת ס"ד (על הרי"ף) מבואר שכל שער שאינו מחובר לראש האשה מותר בראיה, מ"מ אין לנו להביא ראיה מגדולי הדורות שלפנינו שהלכו בעקבות פסקי רבותינו הנ"ל, להתיר פאות שהולכות בהן הצעירות היום. כיון שהדבר פשוט, שלא היו בזמנם פאות פרועות מתנופפות ברוח לכל עבר שההולכות בהם נראית כפרועת ראש- לא את זאת התירו כיון שלא את זאת ראו. הם התירו פאה יציבה שאינה מתעופפת שההולכות בה נראית ששערה נפוח, וניכר היטב שאין זה שערה, אלו הפאות שהיו לנגד עיניהם ורק אותם התירו. וע"כ נידוננו בחוברת זו הוא על פאות הכשרות להבין על מה אדני ההיתר נשענים. ובענין הפאות החדשות כתבנו בסוף החיבור.

סוגיית פאה נכרית קלה ללימוד כיון שאינה מקיפה דפי גמרא רבים כסוגיות אחרות, אלא שתי משניות בדף נ"ז א' ודף ס"ד ב' במסכת שבת והגמרא אחריהם באותו דף. פאה נכרית מופיעה בש"ס בעוד ג' מקומות, אך אין משם ראיה לנידון כאשר נבאר להלן.

המתירים פאה חלקם מביאים ראיה מפאה נכרית המוזכרת במשנה שבת ס"ד ב', וחלקם מביאים ראיה מחוטי שער המוזכרים באותה משנה.

בחיבור זה עסקנו בב' ראיות אלו, בשער ב' עסקנו בפאה, ובשער ג' עסקנו בחוטי שער.

חוברת זו יוצאת כמענה לדברים שכתב הרב אליעזר פולק שליט"א מירושלים, בקובץ התורני אור ישראל חוברת כ"ב, ואף שניכר מתוך דבריו שלמד את הסוגיא בעיון רב, אך כדרכה של תורה כל אחד לומד לפי הבנתו, ובהתאם לכך מסקנתו. המעיין היטב באמור בחוברת זו, ימצא מענה לכל ראיותיו של הרב פולק שליט"א.

בחוברת זו הוזכרו ראשונים רבים, וחלקם בלא מקור מדויק, והוא מפני שימצאם המחפש בספריהם בהלכות שבת שכתבו על פרק במה אשה יוצאת, והיום רוכזו כולם לפונדק אחד בספר קובץ שיטות קמאי, לדף נ"ז וס"ד במסכת שבת.

מאז שנדפס חידושו של בעל שלטי גיבורים (לשבת כ"ט בדפי הרי"ף) עסקו בדבריו רבים מגדולי דורו והאחרונים הבאים אחריו, הללו מקיימים דבריו והללו דוחים.

אין מטרתנו בחיבורינו זה לסכם את דעות האחרונים הנ"ל, אלא להביא את סוגיית הגמ' ודעות כל הראשונים שעסקו בה, ולהעלות לדינא את הנראה מדבריהם לפי הבנתנו.

וד' יעזור שתרבה הצניעות בעם ישראל, ובא לציון גואל.

הקדמה

קימ"ל בכל התורה דהמוציא מחברו עליו ראייה, והבא לשנות ידו על התחתונה.

והנה היתר פאה נכרית התחיל מה"שלטי גיבורים", ועד אז היה פשוט בעם ישראל שאשה נשואה מכסה את ראשה במטפחת. וא"כ הבא לשנות ולהתיר פאה, עליו להביא ראיות מוצקות מהגמי' להיתר.

ועוד, אם תופיע אשה בחולצה עם שרוולים ארוכים כדין, הצבועה באופן שכל הרואה אותה בטוח שהולכת בזרועות מגולות עד בית השחי, כיון שהשרוולים מהודקים היטב לידה, והם צבועים בדיוק בצבע עור היד, וכאשר יצקו ע"ז פריצות, יקום בעלה ויטען: תוכיח לי שהדבר אסור, לא נזדקק לראיות לאיסור, ה"ה המכסה שערותיה (שהתורה צותה לכסותם) בשער, עליה להביא ראיה להתיר, ולא על האוסרים.

א

הנה, היות ויש האומרים שמצות כיסוי הראש לנשים נשואות היא הלכתא בלא טעמא, ובמילא נמצא שבכל דרך שמכסה ראשה יצאה יד"ת, ועשתה רצון ה', ואפי' כיסתה באופן שלא נודע כי היא נשואה, מועיל, באנו לברר הדברים.

רבינו הגדול החפץ חיים בספרו גדר עולם מנה ב' סיבות הנובעות מב' מקורות לענין חיוב כיסוי הראש.

האחד כתב שם בפרק א' והוא איסור לצאת לחוץ פרועת ראש, והוא מסוגיא דכתובות ע"ב ואיזוהי דת יהודית: יוצאה בשוק וראשה פרוע, והמדובר בכאן שמכסה ראשה אלא שלא כדרך הנשים היהודיות, אבל אם מגלה ראשה לגמרי עברה על דת משה, דהא יש בזה איסור דאורייתא, מדכתיב בסוטה ופרע ראש האשה ותנא דבי ר' ישמעאל מכאן אזהרה לבנות ישראל שלא תצאנה בפריעת ראש.

והשני כתב בפרק ב' שם, דחייבת לכסות ראשה גם בביתה, דהלא שער באשה ערוה, ואסור לומר כנגדו ד"ת ותפילה (גם לבעלה), ומקורו מהגמ' ברכות כ"ד.

ושני עניינים אלו הובאו גם במ"ב סי' ע"ה ס"ק ט"ו כדכ' שם: ויש חולקים ואומרים דאף בפאה נכרית שייך שער באשה ערוה, ואיסור פריעת ראש.

והנה כדי לצאת את הטעם דשער באשה ערוה סגי בפאה נכרית, דהא שער מכוסה וכדכ' בס' גדר עולם להדיא שם בפ"ב.

ב

באנו בזאת לברר האם לפי הטעם הראשון דאסור לאשה לצאת לשוק בפריעת ראש תהני פאה.

והנה אשכחן ד' ראשונים אשר כתבו להדיא, דחייב כיסוי ראש לאשה הוא מטעם פריצות.

א. הריטב"א כתובות ע"ב סוף ע"א כ' וז"ל: פריעת ראש פריצות הוא לאשה.

ב. תוס' רי"ד שבת נ"ז א'. כ' וז"ל: שאין דרכה של אשה לגלות שער משום פריצות.

ג. המאירי כתובות ע"ב א' כ' וז"ל: ואח"כ פירש פרטים שבדת יהודית וכולם עניינים של צניעות ומתורת שהם דברים של פריצות.

ד. תרומת הדשן סי' י' כ' וז"ל: איסור גילוי ראש דאשה איננו אלא משום פריצות דגברי. וכ"כ הלבוש אהע"ז סי' כ"א ס"ב וז"ל: לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק וכו' שזהו פריצות לאשה.

והנה פשוט שהמונח פריצות פירושו, פריצת המחיצות שבין גברים לנשים ויצירת קירבה ביניהם. והוא מבואר מדברי המאירי שהובאו לעיל שכלל את כל העניינים המנויים במשנה כתובות ע"ב כדת יהודית בתור פריצות. ושם נזכר יוצאת וראשה פרוע, טוה בשוק, ומדברת עם כל אדם. וכשם שהמדברת עם כל אדם והטוה בשוק פרצה את ההרחקה שבין הגברים לנשים הוא הדין ביוצאת וראשה פרוע.

ומעתה אחר שנתברר שחייב כיסוי הראש טעם יש בו למנוע פריצות, היאך יתכן לכסות הראש בכיסוי שוה למה שיש תחתיו, הלא כל הנבער מדעת מבין שאשה שתלבש שמלה בצבע העור, ועי"כ תראה כהולכת בזרועות מגולות (וכיוצ"ב וד"ל), לא תחשב ככיסתה גופה, כיון שמכשילה את המסתכלים עליה, א"כ מדוע לא יובן שאשה היוצאת לרה"ר כששערות ראשה מכוסות בשערות, לא השיגה את מטרת כיסוי הראש.

איתא בברכות כ"ד א' שער באשה ערוה. ואמנם חזינן מהא דבנות ובחורות שאינם נשואות מותרות לצאת בשערן, שאין זו ערוה באותה דרגה כמו הבשר, מ"מ לאחר החתונה מקבל שער האשה שם ערוה. ואחרי שראינו בראשונים שאסרה התורה את גילוי שער הנשואה מטעם פריצות, אנו מבינים שהקפידה התורה על שער האשה אחר החתונה שיהא מכוסה כדי להרחיקה מהגברים, שכיון שנתקדשה ונתיחדה רק לבעלה, ולפיכך הקפידה התורה שאת יופי שערותיה תשמור לבעלה ותסתירו מעין זרים, ולכן בבית מותרת לכתחילה ללכת בפאה (ובימי חז"ל אף הלכו בגילוי ראש בבית כמבואר כתובות ע"ב ב' בתו' ד"ה ואלא).

ומעתה כשם שאם יבוא מאן דהו, וירצה להתיר שמיעת קול זמרה של אשה המושמע בהקלטה בטענה שאין איסור בדבר, שהרי אין האשה שרה אלא הקלטת, מיד יקומו כנגדו ויטענו "קול באשה ערוה" ברכות כ"ד, ואין הבדל אם שומעים אותו ממנה או מהקלטת, כך ההבנה הפשוטה לגבי "שער באשה ערוה", שאין הבדל בין שער המחובר לה לבין שער המנותק ממנה, ועל הרוצה לחלק ולהתיר עליו להביא ראיה.

ובאמת אם נרצה לדמות שער אשה לקול אשה יומחש הדבר יותר אם נשוה את הנידונים.

ויוצויר הדבר כגון שאדם נכנס לבית חברו ויודע שאשת חברו מזמרת יפה, אך כיון שאסור לשומעה ממש, משמיעים לו קלטת של זמרתה כאשר היא עומדת לידה, ונמצא שהוא רואה את האשה ושומע את קולה רק לא מפיה, ואם הדבר אסור מדוע יותר לראות את האשה כששערות ^{לראשה} לראשה אלא שאין מחוברות לה.

ג

ואם יטען הטוען כי כיסוי הגוף הוא כדי שלא יכשלו הגברים בהרהור, ולכן אם תכסה בכיסוי הדומה לעורה עדיין יש בכך הרהור, אבל כיסוי הראש אינו ע"מ למנוע הרהור אלא כדי להרחיק את האשה הנשואה הרחקת יתר מהגברים, וא"כ אי משום הרחקה מהגברים סגי בכך ששערה מכוסה, וזה גופא שיודעים שאין זה שערה, מביא לידי הרחקה.

תשובה לדבר: צאו וראו כמה חן יש לאשה ההולכת בפאה, ובפרט אלו ההולכות בפאה הנראית כשער, הלא חלקן נראות יותר יפה משהן נראות בשערן. וכי לזאת הרחקה יקרא? מי שהוא דובר אמת בלבבו, ואינו עושה שקר בנפשו, מבין שכשם שכיסוי במראה העור לא מונע הרהור, כך כיסוי במראה שיער, לא מונע קרבה. ובאמת זוהי גמ' מפורשת בנזיר כ"ח ב', שאומרים לבעל שאינו רוצה שאשתו תתגנה עליו ע"י שתגלח שערה, שאפשר לה בפאה נכרית. הרי שאותו חן ונוי שפועל השער פועלת הפאה, ומי יחלוק על גמ' מפורשת. (הן אמת שמהגמ' זאת מוכח שפאה מותרת, אך רק לבעלה, וברה"ר מנא לן).

ומעתה לפי"ז המכסה ראשה בפאה הנראית כשער, הרי היא כמכסה בור בכיסוי ניילון, וטוענת לנופל בתוכו הלא אנכי עשיתי כציווי התורה, שהרי תורה צוית להכסות את הבור ואני כיסיתי אותו, ולפיכך אני פטורה.

נמצא דהמתיר לאשה נשואה להיראות כבחורה, הרי הוא סובר שמצוות כיסוי ראש אין בה טעם אלא חק לישראל הוא, ונמצא שהוא חולק על ד' הראשונים והלבוש שהובאו לעיל, שכולם כתבו להדיא דמצוות כיסוי ראש הוא למנוע פריצות, והיינו דגילוי ראש האשה פריצות הוא. ועוד דצע"ג כאשר חז"ל מונים מצוות שאין בהם טעם מזכירים רק פרה אדומה ושעטנז, ומדוע לא מזכירים גם את מצוות כיסוי ראש האשה (שגם היא דאורייתא מדכתיב ופרע ראש האשה).

ד

והנה הגאון בעל שלטי גיבורים כתב בב' מקומות כי מותרת האשה לצאת בפאה מגולה, בשלטי הגיבורים על הר"ף לשבת ס"ד ב' (דף כ"ט מדפי הר"ף) ובעין משפט לנזיר כ"ח ב', ותמך יתדותיו מהנך ב' גמרות, ומהגמ' בערכין ז' ב'. (שהובאה גם בסנהדרין ק"ב א').

אמנם לכשנתבונן בג' מקומות אלו, נראה דאמנם הוזכרה בהם פאה, אך אין הוכחה שמותרת לצאת בה ברה"ר, ונבארם אחת אחת.

(א) הגמ' בנזיר אומרת שלשיטת ר"מ הבעל יכול להפר נזירות אשתו, כיון שבגמר הנזירות צריכה האשה להתגלח והבעל יכול לטעון אין רצוני באשה מגולחת, ות"ק דמתניתין שאוסר להפר, סובר שאין זו טענה כיון שאפשר לה לחבוש פאה נכרית, והנה כבר נתבאר בתוס' כתובות ע"ב ב' ד"ה ואלא, דבחצר אין איסור ללכת פרועת ראש (וכ"ש בבית), דאיסור פריעת ראש הוא רק ברה"ר (ומה שנהגו נשים דידן לכסות ראשן בבית הוא מטעם הזהור וכמובא במ"ב סי'

ע"ה ס"ק י"ד וגם כדי שיוכלו לומר כנגדן ד"ת), וא"כ ניתן להסביר את הגמ' בזיר שהיות ובבית ובחצר האשה הולכת בגילוי שער, אין הוא רוצה באשה מגולחת, וע"ז עונה ת"ק דאפשר בפאה נכרית, ומי מכריח אותנו להעמיד הגמ' דאיירי ברה"ר.

ומגמ' זו רואים עד כמה יש ראייה עצומה לאסור לאשה לצאת בפאה מגולה לרה"ר, שהרי הגמ' אומרת שהפאה מהוה תחליף טוב לשער, שמשו"ה אין הבעל יכול לטעון אי אפשר באשה מגולחת, וא"כ ודאי שלאחרים יש להצניעה.

(ב) ומהגמ' בערכין ז' ודאי אין ראייה, דהגמ' רק הזכירה פאה נכרית ולא עסקה בשאלה היכן לובשים אותה.

(ג) ולא נשאר לנו לברר אלא את הגמ' בשבת ס"ד ב', דאיתא התם במשנה, דבשבת אשה יוצאה בכבול ובפאה נכרית לחצר. והיינו דלרה"ר אסורה באלו, שמא תסיר מראשה מחמת הבושה (כדכ' תוס' בשבת נ"ז ב' ד"ה אי כבלא), ותטלטלם ד' אמות ברה"ר, אבל בחצר לא גזרו כדי שלא תתגנה על בעלה. הרי לן דביום חול מותרת ללכת ברה"ר עם פאה. ולזאת יעדנו את השער הבא ללמוד את הסוגיא ושיטות הראשונים.

היתר פאה המיוסד על הראיה מהפאה שאסור לצאת בה בשבת

הקדמה

במסכת שבת דף ס"ד ב' אמרה המשנה שמותרת אשה לצאת בפאה נכרית לחצר, והיינו היות והפאה היא תוספת שערות תלושות שמוסיפה אשה ששערה מועט^ז או לבן^ח או קצר יש לחוש שמא כאשר תצא עם הפאה לרה"ר יצחקו עליה, ומחמת הבושה תסיר את הפאה, ותטלטלה בידה ד"א ברה"ר. וכ"ז בשבת, ולכאורה מכאן נלמד שביום חול מותרת הפאה.

והנה ב' דרכים יש לפרש מהי פאה זו, ויש קושי בכל אחת מהם, דרך א': דהפאה המוזכרת כאן מגולה, וא"כ יש מכאן הוכחה להיתר פאה. **קשה על דרך זו:** הלא קיימ"ל דאשה לא מגליא שערה ברה"ר, א"כ כיצד נחשוש שמפני הבושה תסיר את הפאה, והלא תשאר ללא כיסוי ראש.

תשובה: מתחת הפאה יש כיסוי אחר. אמנם א"כ צ"ע מדוע לא נזכר במשנה ס"ד חילוק דהיכא שלא היה כיסוי ראש נוסף תחת הפאה, מותרת לצאת בפאה לרה"ר, שהרי לא תבוא להסירה, דאשה לא מגליא שערה.

דרך ב': דהפאה המוזכרת כאן מכוסה בכיסוי אחר, ולפיכך אין מכאן מקור להתיר את הפאה. **קשה על דרך זו:** הלא כל מטרתה של הפאה לכסות את חסרונות שערה הטבעי, ואם הוא מכוסה במטפחת, מה צורך יש בפאה.

תשובה: נח לה שיראה כאלו יש לה שער תחת מטפחתה ככל הנשים. ודע דב' דרכים מצאנו בראשונים בהבנה למה משמשת הפאה. שיטת רוב הראשונים שהפאה נועדה **לחיפוי על חסרון בשערה**, ומיעוט ראשונים סברי שהפאה נועדה **לקישוט**. הסוברים שהפאה נועדה לקישוט, נראה דסברי כדרך א' דלעיל שהפאה מגולה, שהרי דרך

ז. **מועט.** רש"י וכל הראשונים שנביא לקמן באות ד' (עמ' י"א).

ח. **לבן.** הר"ן ורבינו יהונתן מלוניל ומאירי, שנביא לק' אות ד' (עמ' י"א).

קישוט להיות מגולה, והראשונים דסברי שהפאה מחפה על חסרון השער נראה דסברי שהפאה מכוסה כדרך ב' דלעיל.

ונשוב ונבאר

בשבת נ"ז ב' בתו' ד"ה אי, ביאר שהחשש שמפניו אסרו על האשה לצאת בשבת לרה"ר בפאה הוא שמא מפני הבושה תשלוף את פאתה מעל ראשה (ותטלטלנה בידה ד"א ברה"ר). וכיון שקיימ"ל אשה לא מגליא שער^ט והיינו דלא חיישינן שאשה תגלה את ראשה ברה"ר, א"כ בהכרח יש כיסוי ראש אחר מלבד הפאה או מעליה או מתחתיה.

ומעתה, אם הכיסוי הנוסף (הנקרא בל' הגמ' נ"ז ב' סבכה) מתחתיה והפאה מגולה, יש לנו ראיה להתיר פאה, אמנם אם הכיסוי מכסה את הפאה, אין לנו ראיה.

והנה מדכ' תו' שמפני הבושה תסיר את הפאה לכאוי מוכח שהפאה גלויה (ומתחתיה הסבכה). אמנם נבא בזה בס"ד להראות שאין מדברי תו' אלו ראיה להתיר פאה מגולה, אלא ההיפך הוא הנכון דתו' שייך למחנה האוסרים פאה מגולה, וזה החלי בע"ה.

א

דברי רמב"ם

בירור הדעה שהפאה המדוברת מגולה מלמעלה

- ב' אפשרויות בהבנה מפני מה יצחקו עליה בלכתה עם פאה מגולה.
א. חיישינן שיזוז ממקומו כיסוי ראשה (הפאה והסבכה) ויתגלה שער החסר מתחתיו.
ב. שכיון שהולכת בפאה (המכסה את כל הראש) יתגלה חסרונה, ששערה חסר.

ונשוב ונבאר

א. אם החשש שיתגלה שער החסר, יש להבין מה החשש, הלא היא מכוסה בשני כיסויים על השער סבכה, ומעליה פאה, והלא הדבר ידוע שפאה יושבת היטב על הראש ומתפשטת לצדדין ומדוע נחשוש שיתגלה שער הטבעי, ובפרט שיש כיסוי נוסף תחת הפאה.
וגם לו יצויר שדבר זה יקרה, האם התקנה להסרת בושה זו בהסרת הפאה המכסה כל ראשה, הלא כל אשה תשיב את הפאה למקומה, ותמשיך ללכת איתה, ולא תסירה ותלך עם הסבכה לראשה.

ועוד, אם בפאה העשויה לנוי כפאות דהיום עסקינן, יל"ע אשה זו מעיקרא מה סברה,

ט. שער. רש"י שבת נ"ז א' ד"ה בזמן, ודף ס"ה א' ד"ה יוצאה. וכ"כ כל הראשונים. הרמב"ן שמביא הריטב"א בשבת נ"ז בד"ה הקשה הרמב"ן, הריטב"א שם. הנמ"י שם תו' ר"ד דף נ"ז ודף ס"ד, האר" שבת ס" פ"ד, התרומה ס" מ', ערוך ערך כיפה דכ' ולא שלפא ומחויא לפי שתראה השער.

ולבסוף מה סברה. לפני שיצאה לרה"ר החליפה את המטפחת הביתית לפאה נאה, ולפתע ברה"ר מישהו צחק עליה (למה?) ומפני הבושה (ממה התבישה?) מיהרה להסיר את פאתה באמצע רה"ר, והמשיכה ללכת עם הסבכה שהיתה מתחת הפאה, על אף שנראתה משונה (כשאת הפאה מחזיקה בידה ומטלטלת אותה ברה"ר), הלא אין לך דברי שטות גדולים מאלו.

ב. אם החשש הוא שע"י שהולכת עם פאה יתברר שיש חסרון בשערה, והיינו שאנו חוששין שבעת הילוכה ברחוב יאמרו הבריות, ראו אשה זו שהולכת עם פאה מפני שיש חסרון בשערותיה, ואז תבוא להסירה. עלינו לדון היאך מנהג נשות מקומה, אם דרכן לכסות ראשן בפאה לצורך כיסוי ראש, א"כ כיצד ידעו שלאשה זו יש חסרון בשער שמפני זה הולכת בפאה. ואם נשות מקומה מכסות ראשן במטפחת, מדוע אשה זו שרוצה להסתיר חסרון שערה צריכה ללכת עם פאה באופן שונה מנשות מקומה, תכסה גם היא את שערותיה במטפחת, ולא יודע חסרונה.

לאור בירור דברים זה, אין לנו פשר בדברי תו' נ"ז ב' ד"ה אי שכתב וז"ל: מילתא דפשיטא היא דאסור לצאת בה (בפאה) לרה"ר, דודאי משלפא משום דמחכו עליה, עכ"ל. (היינו דודאי תסיר את פאתה מפני שיצחקו עליה, ותבוא לטלטלה בידה), דאם מכסה כל ראשה בפאה כיצד יתגלה שערה החסר, ואם יתגלה שערה, מה תקנה יש בהסרת הפאה כדי שלא יצחקו עליה, תחזירה למקומה כמקודם. וכשהולכת בפאה מגולה לחפות על חסרון שערה ונשות מקומה הולכות בפאה מגולה, במה היא שונה מהן ומדוע תתבייש.

ב

בירור הדעה שהפאה המדוברת מכוסה מלמעלה

לאחר שנדחו כל הדרכים להסביר שבפאה מגולה עסקינן נראה להסביר שבפאה מכוסה עסקינן.

כ' רש"י ערכין ז' ב' ד"ה פאה וז"ל: דרגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נכריות לשערן והוא פאה נכרית עכ"ל.

והנה מהא דכ' רש"י שקושרין את הפאה לשער מוכח דאין כיסוי אחר תחת הפאה, ובהכרח שיש כיסוי מעליה (שאל"כ אמאי חיישינן שתסיר פאתה מפני הבושה והלא אשה לא מגליא שערה).

ויש עוד לדעת שהתו' כתובות ע"ב ב' ד"ה ואלא, ביאר שהיו נוהגות הנשים ללכת בביתם ובחצרם בגילוי ראש, ובדבריהם אלו עלתה ערוכה לתמיה רבתי שיש על שי' זו שהפאה מכוסה מלמעלה, שהרי שאלנו דאם באשה שבין כך מכסה ראשה במטפחת עסקינן, א"כ כאשר יש לה חסרון בשער מה לה לשים פאה על שערה לחפות חסרונה, הלא אין ניכר חסרונה ע"י המטפחת.

תשובה לדבר

כיון שהיה דרכן ללכת בגילוי ראש בביתם ובחצרם, א"כ היה נראה חסרון שערם, וכדי שלא תתגנה על בעלה בחסרון שערה קושרת לשערה תוספת שער (פאה) ואז נראית ככל

. בגילוי ראש. וכ"כ הבית שמואל אהע"ז קט"ו ס"ק ט' בשם רש"י.

הנשים. וכשם שאשה רגילה בצאתה לרה"ר מכסה ראשה, גם זו מכסה ראשה ופאתה בסבכה, וכדכ' תו' ר"י הזקן שבת ס"ד ב' שהפאה מונחת תחת הסבכה, וכ"כ הגר"א בשנות אליהו על המשנה פ"ו דשבת. והיינו שהסבכה מונחת על שיערה ועל הפאה. וא"ת מדוע לא מסירה את הפאה בצאתה לרה"ר הלא אין רואים אותה תחת הסבכה, י"ל, דאם תסיר הפאה יראה שאין שיערה מלא תחת הסבכה ככל הנשים. וגם שטורח לה להסיר את הפאה בצאתה לרה"ר ולחזור וללבושה בביתה וחצרה.

והחשש (שבגללו אסרו עליה לצאת בפאה לרה"ר) הוא שמא תשמט המטפחת קצת ממקומה ותתגלה חלק מהפאה, ויבואו לצחוק עליה שמנסה לחפות על חסרונה באמצעות פאה, ומפני הבושה תסיר את הפאה (ותשאר מכוסה בסבכה) ותבא לטלטלה ד"א ברה"ר.

וכאן לא אמרינן שתחזיר את הסבכה למקומה (כמו שאמרנו לעיל שאם כסתה שיערה בפאה שלמה ונתגלה שיערה לא תוריד את הפאה בגלל זה אלא תחזירה למקומה) מפני שאינה דומה פאה חלקית לפאה שלמה. פאה חלקית נועדה רק להשלמת השער החסר, ומציאותה מעידה על כך שיש לה חסרון, לכן כאשר זזה הסבכה ונתגלה פאתה, וצוחקים עליה מפני חסרונה, דבר ראשון היא מסלקת את הפאה, ואח"כ משיבה את כיסוי ראשה למקומה, ואף שגם באופן זה ניכר קצת שלוקה בחסרון שער כיון שהסבכה אינה יושבת על שער מלא, מ"מ עדיף לה טפי כך מאשר ללכת עם פאה שצוחקים עליה. משא"כ פאה מלאה נועדה לנוי, ונשים רגילות (שאינן להם חסרון) הולכות כך (להשיטה שמותר ללכת בפאה מגולה), ולפיכך אם נתגלה שיערה תשיב את הפאה למקומה ולא תסירה.

וגם אם מכסה ראשה בפאה שלמה (תחת הסבכה) להשלים חסרון שיערה, ואין דרך נשות מקומה ללכת בפאה גלויה, הרי ברגע שיתגלה שהולכת בפאה תעיד הפאה על חסרונה, ואם יצחקו עליה תמהר להסירה.

לפי"ז יובנו דברי תו' נ"ז ב' ד"ה אי, שכתב דודאי משלפא להפאה משום דמחכי עליה. דאיירי בפאה המשלמת את חסרון שיערה והיא מכוסה בסבכה, וכיון שלפי דרכינו זו אין נשים הולכות בפאה גלויה לנוי, נמצא שכל ההולכות בפאה הוא רק כשיש חסרון בשיער, ולפיכך אם תתגלה הפאה, יצחקו עליה, והיא תמהר להסירה ולטלטלה.

ג

ובזאת יתיישב מה שהקשה הפנ"י שבת נ"ז ב' ד"ה בתוס' וכן בס' יש סדר למשנה (על המשניות מס' שבת) דבדף ס"ד ב' נתבאר שהתירו חכמים ללכת בפאה בחצר כדי שלא תתגנה על בעלה, הרי דפאה נוי היא לאשה, וא"כ כיצד אמרו בתוס' נ"ז ב' ד"ה אי דודאי משלפא להפאה משום דמחכי עלה, הרי דפאה בזיון לאשה.

והישוב הוא, דבחצר כיון דדרכה ללכת בגילוי ראש, תתגנה על בעלה אם תלך בלא פאה כיון דבעלה יראה את חסרון שיערה, וע"כ התירו לה ללבוש פאה להשלים ולחפות על חסרון שיערה.

אבל ברה"ר שהדרך ללכת שם עם מטפחת וכד', אין צורך ללבוש פאה כדי לחפות על חסרון שיערה, שהרי שיערה מכוסה במטפחת. אמנם יש נשים שבכל זאת הולכות בפאה תחת המטפחת אף ברה"ר, או מפני שאינם רוצות להסיר את הפאה שהלכו בה ברה"י כדי שלא יצטרכו לחזור וללבושה בחוזרם לרה"י, או מפני שעי"כ יראה שהמטפחת מונחת על שער

מלא ככל הנשים, ופשוט שאם המטפחת תזוז קצת ממקומה, ויתגלה שהשערות שתחת המטפחת אינם שערותיה אלא פאה, תבא לידי בושא שיתגלה שיש חסרון בשערה, ותמהר להסיר הפאה, וחיישינן שתבוא לטלטלה ד"א ברה"ר.

אבל אם בפאה מגולה הולכת ברה"ר, באמת צ"ע מה גנות יש בה שתבא להסירה, הלא נוי הוא לה, כמבואר מהא דהתירו לה ללכת בפאה בחצרה כדי שלא תתגנה על בעלה.

ועוד יתישב בזה מה שהק' בס' יש סדר למשנה, דמהא דשאלו תו' (נ"ז ב' ד"ה אי) אמאי לא שנתה המשנה דריש פרקין דאסור בשבת לצאת בפאה לרה"ר, מוכח דס"ל לתו' דביום חול שרי לצאת בפאה, דאם גם בחול אסור הרי יש לנו תרוץ פשוט על שאלה זו, דהמשנה לא שנתה שבשבת אסור כיון שגם בחול אסור.

והישוב על כך הוא: דאכן ביום חול שרי לצאת בפאה, אך דוקא בפאה מכוסה, ובשבת לא תצא דלמא יתגלה שמוסיפה פאה להסתיר את חסרון שערה, ויבואו לצחוק עליה, ומפני הבושא תסיר פאתה ותטלטלנה בידה ד"א ברה"ר.

ד

ומעתה יוצא שכל הראשונים שכתבו שהפאה נועדה לחפות על חסרון בשערה הטבעי, סברי שאת הפאה מערבים עם השער הטבעי, ועליהם מכסים בכיסוי. והסיבה שאסרו חז"ל לצאת בפאה היא, דחיישינן שיזוז הכיסוי במקצת ויתגלה שהולכת בפאה לחפות על חסרון שערה, ומפני הבושא תסירה ותטלטלה בידה ד"א ברה"ר.

אבל אם ראשונים אלו סברי שמכסה כל ראשה בפאה מגולה ככל הנשים ומתחתיה הסבכה, אין סיבה שיתגלה שיש חסרון בשערה כיון שמכוסה בב' כיסויים, ואם יתגלה, אין סיבה שתסיר את הפאה, אלא חשיבה למקומה, ותרץ ככל הנשים בפאה.

ענין תוספת

נעתיק בזה את לשון קדשם של הראשונים הסוברים שהפאה נועדה לחפות על חסרון בשער.

רש"י ערכין ז' ב' ד"ה פאה וז"ל: דרגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שער נשים נכריות לשערן והוא פאה נכרית. והאור זרוע העתיק את רש"י.

תו' שבת נ"ז ב' ד"ה אי כ': דודאי משלפה (להפאה מעל ראשה) משום דמחכי עלה. (מפני שעל ידה מתברר שיש לה חסרון בשער).

הרשב"א שבת ס"ה א' ד"ה גמ' כתב על כיפה של צמר וממנה מבואר גם על פאה וז"ל: שאין אשה מתקשטת עצמה באותה כיפה, אלא אשה שהיא קרחת מפאת ראשה, והיינו דתני לה בהדי פאה נכרית.

הר"ן דף ס"ד ב' כ' וז"ל: פאה נכרית היא כעין כיפה שעשוי משער חברתה לפי שיש לה שער מועט, א"נ דיש לה שער לבן.

מאירי שבת ס"ד ב' ז"ל: ענין פאה נכרית היא קליעת שער עשויה משער חברתה אם מפני ששער שלה מועט, אם מפני שהוא לבן.

תו' רי"ד שם ז"ל: פי' פאה, קליעות של שער שאשה שאין שערה מרובה מביאה קליעות

ענין תוספת

[יא]

שיער של חברתה וקושרת בראשה על שיערה כדי שתראה בעלת שיער.

רבינו ירוחם נתיב י"ב חלק י"א וז"ל: פאה נכרית, קליעה של שער תלושה, שמערבת עם שערותיה, שתתראה בעלת שיער.

הנמו"י לדף ס"ד כ' וז"ל: פאה נכרית (היא) קליעת שער תלושה. ועוברת על שיערה עם קליעתה כדי שתראה בעלת שיער.

תו' ר"י הזקן שבת ס"ד ז"ל: דלא שוינהו (להפאה) אלא שתראה כבעלת שיער.

רבינו יהונתן מלוניל לשבת ס"ד וז"ל: פאה נכרית שהיא כעין כיפה עשוי משער חברתה משום דיש לה (שער) מועט. א"נ משום דיש לה שער לבן, ושער חברתה שחור.

ספר הערוך (מהראשונים. הובא בתו' כתובות ו' א') ערך פאה כ' וז"ל: אשה שאין לה רוב שער לוקחת שיער מנשים אחרות ומשימה על ראשה שנראה כמו שיער. ובערך פאה השני שם כ' וז"ל: פאה נכרית מקפת הראש (מסביבו) ולא מכסיא (באמצעו).

רב נוטראי (הובא באוצר הגאונים): פאה נכרית שער יפה שהוא מונח בראשן של נשים ששערן מדולדל.

אתה הראית לדעת שמכל חבל הראשונים הללו מבואר שפאה נועדה לחפות על חסרון שיערה, ואף אחד לא כ' שפאה היא קבוצת שיער אותה מניחה האשה על ראשה כדי לקיים מצות כיסוי ראש.

ואמנם אם היה מתבאר לנו שהפאה שדיברו עליה הראשונים שנועדה להשלים את חוסר השיער מגולה היא, ודאי היינו למדים מכאן להתיר פאה מגולה למצות כיסוי ראש, אך לא כן הדבר כדהוכחנו לעיל שמדובר בפאה מכוסה.

ה

ודע עוד דמרש"י, הר"ן, הנמו"י, תו' רי"ד, האגור, הטור, והשו"ע, מבואר שהפאה נוגעת **בשער הראש**. רש"י (הובא לעיל) כתב שקושרין את הפאה לשיער. הר"ן והנמו"י (הובאו לעיל) כתבו שהפאה עוברת על שיערה. תו' רי"ד (הובא לעיל) כ': וקושרת בראשה על שיערה. האגור סי' תל"ז ז"ל: פאה נכרית, פי' קליעת שער שקולעת בתוך שיערה.

הטור והשו"ע סי' ש"ג (או"ח) סי"ח כתבו: פאה נכרית פירוש, קליעת שער שקולעת בתוך שיערה. ועי' עוד שו"ע יו"ד שמ"ט ט"ב.

מכל רבותינו אלו מוכח שהפאה המדוברת מכוסה, דאם בפאה מגולה עסקינן צריך להיות כיסוי מתחתיה, שאל"כ לא היינו חוששים שתסירה שהרי אשה לא מגליא שיערה, וכל רבותינו אלה סברי שהפאה קשורה או קלועה בתוך שער ראשה, וא"כ בהכרח שאין כיסוי בינה לבין השיער וע"כ מוכרח שהכיסוי הוא מעל הפאה.

וכן כתבו תו' ר"י הזקן לשבת ס"ד, והגר"א בשנות אליהו שבת פ"ו מ"ה שהפאה מכוסה. דז"ל תו' ר"י הזקן. דזה וזה (הכיפה והפאה) **תחת הסבכה**. וז"ל הגר"א בשנות אליהו. פאה נכרית. פי' (אשה) שאין לה שיער נוטלת שער ומכנסת תחת הצעיף.

ו

שי' הרמב"ם דהפאה נועדה לתכשיט וא"כ היא מגולה.

דברי הר"מ פ"ט משבת ה"ז, סתרי אהדדי מרישא לסיפא. דברישא כ' דהפאה שמנחת על ראשה היא כדי שתראה בעלת שער הרבה, והמשמעות היא שהבין כרוב הראשונים שהפאה נועדה לכסות ולחפות על חסרון שיערה. ולפי"ז המסתבר שהפאה מכוסה כדביארנו באות ד'.

אמנם בסוף דבריו כ' דאסורה לצאת בפאה בשבת משום שחיישין שתחלוץ ותראה לחברותיה, הרי דלמד שהפאה היא תכשיט, וא"כ בהכרח שהיא מגולה ומונחת על הסבכה, ולפיכך לא תכשל בגילוי ראשה כשתסירה להראותה לחברותיה.

ולפיכך נבאר גם את מש"כ בריש דבריו שהולכת בפאה "כדי שתראה בעלת שער הרבה", בדרך זו, שהולכת בפאה כדי להתנאות בהרבה שער.

ובזה יתאימו דבריו כאן, למש"כ בפיהמ"ש שבת פ"ו מ"ה וז"ל: פאה נכרית כמו מגבעת ידבקו בו שער נאה והרבה, ותשים אותו האשה על ראשה דרך עראי כדי שתתקשט בשער. ופליג בזה על תו' שבת נ"ז ב' ד"ה אי ושאר ראשונים, דנקטו דהחשש שתסיר את הפאה מפני הבושה.

ובדרך זו ביאר הר"מ שם בה"ט גם דחוטי שער שיוצאת הזקנה בשל ילדה ביום חול הוא מפני ששבח הן לה, ובשבת אסורה לצאת בהן שמא תחלוץ ותראם לחברותיה (ותטלטלם ד"א ברה"ר), ופליג בזה על תו' שבת ס"ד ב' ד"ה ובלבד, שנקטו שתוריד את החוטים דלמא מחכו עלה.

ובזאת יוסבר מש"כ הר"מ סוף ה"ז וז"ל: כל אלו אסורים לצאת בהן שמא יפולו ותביאם בידה, או תחלוץ ותראה לחברותיה. דמהשו"ע הרב שהעתיק את הר"מ (בשינוי לשון) מבואר דמה דכ' הר"מ שמא יפולו קאי גם אפאה, ונשאלת השאלה אם בפאה מכוסה איירי כיצד תיפול מתחת הכיסוי, ראיה זו הביא בירחון אור ישראל (חוברת כ"ב עמ' מ"ב) להוכיח שהפאה המדוברת מגולה.

ולדברינו הנ"ל אכן הר"מ נקט דהפאה המדוברת מגולה דהלא היא תכשיט, אך אין מכאן ראיה לכל שאר הראשונים שנקטו שהפאה מכוסה ונועדה רק לנשים שיש חסרון בשערן שבצאתן לרה"ר מכסות שערן ופאתן, ולשיטתם החשש הוא שמא תשלוף את הפאה מתחת הכיסוי מפני הבושה כאשר יתגלה לחברותיה שמשלימה שערותיה בפאה.

ז

ג' ראשונים שאפשר דאזלי בשי' הר"מ

רבינו פרוחיה לשבת ס"ד נראה שהולך בשי' הרמב"ם דכ' דפאה נכרית מתקשטין בו מי שאין להן שער ארוך והוא מלשון פאת ראשכם. אין יוצאין אלא לחצר ולא לר"ה דלמא נפלה ואתיא לאיתוייה וכו' אבל זקינה בשל ילדה מותר דכיון דשבח הוא לה ואינה מתביישת אין כאן חשש. הרי לן דנקט כהר"מ דהפאה נועדה לקישוט, וא"כ היא מגולה ולפיכך חיישינן בה דלמא נפלה.

עוד ראיתי מביאים ראיה מתשובת הגאונים לשבת ס"ד ב' דכ' וז"ל: פאה נכרית (היא) שער שמביאין מבחוץ, ומקלעין אותו יפה יפה, ומניחים אותו בראשי כלות כל ימי חופתן.

עכ"ל. הרי דנקט דהפאה מהוה קישוט ובהכרח שהיא מגולה.

אמנם כד נידוק בדבריו, לא כתב דהפאה משמשת למצות כיסוי ראש, אלא לנאות את הכלות בימי חופתן. ואפשר לומר שאותן כלות היו מכסות ראשן במטפחת וכדו', ועל הכיסוי היו מניחים את הפאה, והיתה קליעת שער זו מכסה רק חלק מהכיסוי לנאות את הכלה. ובאופן זה היה ניכר עליה היטב שהיא נשואה, ולא נוכל ללמוד מכאן להתיר לכסות את כל הראש בפאה.

ואולי בדרך זו ניתן לומר גם בפסקי הרא"ז דכ' וז"ל: פאה נכרית היא קליעות שער שאינו שלה, והאשה מתקשטת בהם. עכ"ל. והיינו שעל חלק מהמטפחת מניחה קליעות שער לקישוט.

ואם אין הדברים כן, הרי יש לנו עוד ב' ראשונים שסוברים כהר"מ דהפאה היא לקישוט, ובהכרח שהיא מגולה, ויחד עם רבינו פרחיה אית לן ג' ראשונים דסברי כהר"מ דהפאה נועדה לקישוט וא"כ היא מגולה.

אחר כותבי ראיתי את הרש"י נ"ז ב' ד"ה אבל כיפה, דכ' דכיפה היא כובע שתחת השבכה ומתקשטת בו. הרי לן שאפשר להתקשט גם במה שמכוסה בשבכה. וא"כ אין לן שוב ראיה מתשובת הגאונים ופסקי רא"ז דסברי כהרמב"ם שהפאה מגולה, דאף דנקטו שמתקשטת בפאה, מ"מ אפשר שברובה היא מכוסה בשבכה.

אוצר החכמה

ח

שער החכמה

ראיה לאיסור מהירושלמי

אשכחן ראיה לאסור פאה מירושלמי פ' המדיר כתובות מ"ד ב' הביאה בס' תשורת ש"י ח"א סי' תקס"ט. וז"ל: ר"ח בשם ר"י (אומר) היוצאה בקפליטין שלה אין בה משום ראשה פרוע, הדא דתימא לחצר, אבל למבוי יש בה משום יוצאה וראשה פרוע, עכ"ל. ופירש הערוך ערך קפליטין, דקפלוטין בלשון רומי הם שער ותלתלים ופאה נכרית. הרי לן מבואר להדיא בירושלמי שאסור לצאת בפאה למבוי, וכ"ש לרה"ר. אמנם יש מבארים את הירושלמי באופן אחר ולשיטתם אין ראיה.

ועיין עוד בשער א' אות ד' דהבאנו ראיה לאסור מהגמ' בנזיר.

ט

העולה לדינא
אלמלא דעת הרמ"א והפרישה

נמנה בזה ג' חלוקות ראשונים שהעולה מכולם שהפאה המדוברת מכוסה. כל הראשונים שנזכרו כאן נזכרו לעיל אות ד' וה' ושם תמצא מקורם.

חלוקה א': מי שכתב בפירוש שהפאה מכוסה. דבר זה מצאנו רק בתו' ר"י הזקן לשבת ס"ד"א.

חלוקה ב': מי שכתב שהפאה מונחת על השער. [וא"כ בהכרח שכיון שאין כיסוי תחת הפאה, יש כיסוי מעליה, דאל"כ היאך חיישינן שתסיר את הפאה, הא אשה לא מגליא שיערה]. דבר זה מצאנו ברש"י הר"ן, הנמו"י, או"ז, התו' רי"ד, האגור, רבינו ירוחם. (וכ"כ הטור והשר"ע).

חלוקה ג': מי שכתב שהפאה נועדה לחפות על חסרון שיערה [וא"כ בהכרח שהיא מכוסה, כדביארנו לעיל אות ד']. דבר זה מצאנו בתוס', הרשב"א, רב נוטראי, רבינו יהונתן מלוניל, הערוך"י.

והנה מנינו כאן י"ג ראשונים דהעולה מדבריהם שהפאה מכוסה. וכנגדם עומד הרמב"ם ועמו רבינו פרחיה, דסברי שהפאה נועדה לקישוט והנראה מזה שהיא מגולה.

ועל כן צ"ע מה ראה השלטי גבורים (על הר"ף לשבת ס"ד) להביא את הרמב"ם ולא חש לכל הראשונים הנ"ל.

והביאו דבריו הרמ"א והפרישה בטור סי' ש"ג, והרמ"א בסי' ע"ה ס"ב. ובודאי דהפליאה גם על רבותינו עמודי עולם אלו."

יא. ס"ד. וכ"כ הגר"א בשנות אליהו על המשנה פ"ו דשבת.

יב. הערוך. וכ"כ רש"י, או"ז, ר"ן, מאירי, תו' רי"ד, פסקי ריא"ז, נמו"י, תו' ר"י הזקן, אלא כיון שהוזכרו ראשונים אלה בחלוקות קודמות לכן לא הזכרנום כאן.

יג. אלו. יש שרצו לומר דהרמ"א התיר רק לקרוא ק"ש כנגד פאה, אך לא התיר לצאת בה לרה"ר. וקשה על דבריהם שהרי הביא היתר זה בטור סי' ש"ג לגבי יציאה בשבת.

לסיום שער זה נביא ב' שאלות שהביא בקובץ אור ישראל (עמ' מ') על השיטה שהפאה המדוברת מכוסה, ותשובה אחת שיש לענות על שתיהן.

שאלה א'

הגמ' נ"ז ב' מסתפקת בתחילה אי מותר לצאת בכיפה של צמר, ואף שלהלכה נפסק במשנה ס"ד ב' שכבול (היא הכיפה של צמר לפי המסקנה) ופאה נכרית שוים בדינם, שבחצר מותרות וברה"ר אסורות, מ"מ רשב"א בדף נ"ז ב' נקט שבכיפה מותרת לצאת לרה"ר (היות והיא נמצאת מתחת הסבכה וכדי להורידה יש להרים קצת את הסבכה וע"כ בהכרח יתגלה קצת שיערה, והיות ואשה לא מגליא שיערה, לא חיישינן שתסיר את הכיפה- רש"י ס"ה א' ד"ה יוצאה בה) ובפאה אסורה לצאת לרה"ר (כמבואר במשנה ס"ד ב' ברש"י).

ומעתה יש לתמוה אם בפאה מכוסה עסקינן במשנה ס"ד ב', א"כ מאי שנא פאה מכיפה, כשם שכדי להוריד את הכיפה יש לגלות קצת את הכיסוי שעליה, ה"ה בפאה. ואם פאה אסורה, (לצאת בה לרה"ר) מחשש שתסירה ותטלטלה ולא אמרינן שהאשה תמנע מלהסירה מחשש לגילוי שיערה, א"כ גם בכיפה נאמר כן. ואם כיפה מותרת מפני שתמנע מלהסירה מחשש לגילוי שיערה, א"כ ה"ה נימא בפאה, ואיך הסתפקה הגמ' בתחילה אם כיפה מותרת, ואיך אמר שמואל בדף נ"ח א' כבלא דעבדא תנן ולפ"ז כיפה מותרת, ואיך אמר רבי שמעון בן אלעזר שכיפה מותרת ביציאה לרה"ר, בעוד שבמשנה ס"ד ב' נתבאר שפאה אסורה.

אבל אם נימא שהפאה המדוברת מונחת על הסבכה, ואינה מכוסה מלמעלה ניחא שפיר, דהיות ואין חשש לגילוי שיערה בהסרתה, חיישינן שתורידה ולפיכך אסורה לצאת בה לרה"ר. משא"כ בכיפה שיש חשש לגילוי שיערה בזמן הסרתה, לא חיישינן שתורידה, ולפיכך מותרת לצאת בה לרשב"א. כן שאלו בשו"ת בית יצחק (א"ח סי' י"ד אות ג'), ובסי' עדות ביהוסף (סי' כ"ט), והביאם בקובץ אור ישראל חוברת כ"ב.

תשובה

שאלה זו כבר נשאלה ע"י חד מן קמאי, הלא הוא תו' ר"י הזקן שהוא אחד מן הראשונים, וז"ל: (על מש"כ במשנה ס"ד ב') בכבול ובפאה נכרית (מותרת לצאת) לחצר. וקשיא לשמואל דאמר לעיל בריש פרקין (נ"ח א') כבלא דעבדא תנן, אבל כיפה של צמר, שפיר דמי אפילו (לצאת) לרה"ר. ולדידיה מאי שנא מפאה נכרית דאסרינן לרה"ר, דזה וזה (הכיפה והפאה) תחת הסבכה הוא כדפרשינן.

ותירץ: מיהו י"ל היינו טעמא גבי פאה שהיא משערות תלושות, ואי חזו להו כלל מחייכי עלה, הואיל דלא שוינהו אלא שתראה כבעלת שער ושלפא לה ואתי לאתויינהו ד' אמות. עכ"ל.

באור דבריו, שיש חילוק בין פאה לכיפה. פאה נועדה למי שחסר לה שער ומשלימתו בפאה, ולפי שבחצרה הולכת בגילוי ראש, משלימה את שיערה החסר בפאה כדי שלא תתגנה על בעלה, ובצאתה לרה"ר מכסה את ראשה ואת פאתה בסבכה ככל הנשים, וחיישינן

שברחוב יתגלה שזוהי פאה ולא שיערה, ומרוב בושה תשלוף את פאתה מתחת הסבכה, ואף שלזמן מועט יתגלה שיערה, מ"מ מחמת הבושה לא תמנע מכך. משא"כ כיפה שמניחה תחת הסבכה ומתקשטת בה (כמש"כ רש"י והרמב"ן נ"ז ב') א"כ כאן החשש הוא שתרצה להורידה ע"מ להראותה לחברותיה, בזה לא חיישינן שתוריד, כיון שהסרת הכיפה מחייב גילוי מקצת שיערה לזמן מועט, ולפיכך בפאה אסורה לצאת לרה"ר, ובכיפה מותרת.

שאלה ב'

שנינו בירושלמי שבת ל"ג ב': לא בכבול, טבוסה (כיפה של צמר שתחת סבכה שהאשה מתקשטת בו, קרבן העדה), תני רשב"א מתיר, רב אחא בשם כהנא, אתיא דרשב"א כרבי, כמה דרבי אמר דבר שהוא טמון מותר, כן רשב"א אמר דבר שהוא טמון מותר. עכ"ל. והנה חזינן מהירושלמי דרבי ורשב"א אזלי בחדא שיטא דדבר שהוא טמון תחת הסבכה מותרת לצאת בו, דלא חיישינן שתסירו ותטלטלו, וא"כ לפי"ז אם פאה מכוסה בסבכה מדוע ניחוש שתבוא לטלטלה, תהא גם היא מותרת לצאת בה.

תשובה

כאשר תירצנו בשאלה א' ה"ה כאן. יש לחלק בין פאה לכיפה, אף ששניהם תחת הסבכה, מ"מ בפאה כיון דבאה לחפות על חסרון שיערה חיישינן שתשלפה מתחת הסבכה כאשר יתגלה שזו פאה ולא שער, משא"כ בכיפה שנועדה לקישוט.

אוצר החכמה

אוצר החכמה

עתה נבוא לדון בהיתר הפאה המיוסד על הראיה מחוטי שער

הקדמה

בענין חוטי שער יש בי' משניות המשלימות זו את זו. בשבת נ"ז א' נאמר לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות שבראשה ולא תטבול בהן עד שתתפסם. וביארה הגמ' כיון דביום חול לא תטבול בהם עד שתתפסם, (שמפני הידוקם לשער חוצצין) בשבת לא תצא, דילמא מתרמי לה טבילה של מצוה ושריא להו, ותבוא לטלטלם די אמות ברה"ר.

ובדף ס"ד בי' נאמר במשנה יוצאה אשה בחוטי שער. וטעם הדבר נתבאר בדף נ"ז א' דכיון ששער ע"ג שער, גם אם הוא קשור היטב, מ"מ המים חודרים בין השערות" ולפיכך אין זו חציצה, וא"כ אינה צריכה להסיר שערות אלו בשעת הטבילה, ולפיכך אין לחשוש שתבוא לטלטלם אח"כ.

והנה בי' דרכים יש לפרש מה תפקידם של חוטי השער הללו, ויש קושי בכל אחת מהדרכים.

דרך א': שחוטים אלו שמשו לכיסוי כל הראש כעין פאה ולפ"ז יש להתיר פאה.

דרך ב': שחוטים אלו שמשו רק לכריכת השער הארוך בעורף, ולכיסוי הראש שמשו המטפחת, ולפ"ז אין מכאן מקור להיתר פאה.

והנה **לדרך א'** יש ראייה אלימתא מהגמ' שם שאמרה ובלבד שלא תצא (בחוטי שער) ילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה, והסביר רש"י שלבנות ע"ג שחורות או שחורות על לבנות מאיס, ואתי למשלף. והיינו שחוששין שמא היא תתבייש כאשר יתגלה שמתחת לחוטי

יד. השערות. ע"פ רש"י נ"ז א' ד"ה של מצר. ובס' התרומה סי' רל"ט כ' וז"ל: וחוטי שער מותרות (לצאת בהן) דלא מהדקו על השערות ולא חייצו. ובס' כל בו הל' טהרה סי' פ"ז כ' וז"ל: חוטי שער אי חוצצין שהמים באין בהן אע"פ שאינם רפין.

השער בצבע שחור יראה שעה הלבן או איפכא, ותבוא להסיר את חוטי השער ולטלטלם. ואם נאמר שבחוטים מכוסים במטפחת עסקינן, כיצד יתגלה הדבר הלא המטפחת מכסה את שערוֹתיה, אלא בהכרח שחוטים אלו נתונים על כל הראש והם עצמם כיסוי הראש, וחיישינן שיזוזו החוטים ויתגלה שעה. ומוכח מכאן שמותר לצאת עם חוטי שער בתור כיסוי הראש, ומכאן מקור נאמן להתיר חבישת פאה ברה"ר (שהרי היתר חוטי שער נאמר על רה"ר).

הקושי בדרך זו, כיצד חיישינן שמפני הבושה תסיר הילדה את חוטי השער של הזקנה מעל ראשה והרי אשה לא מגליא שעה^{טו}, ויש עוד קושיות כאשר נבאר להלן.

הדרך השניה. שחוטים אלו אינם משמשים לכיסוי ראש אלא רק לכריכת השער האסוף מאחור ולקשירתו, ומעליהם יש מטפחת.

הקושי שבדרך זו, אם שעה מכוסה במטפחת, אי"כ גם חוטי השער מכוסים, וא"כ מדוע הזכירה הגמ', שלא תצא ילדה בשל זקנה ואיפכא, ותחשוש שיתגלה השער האמיתי שמתחת שאינו באותו צבע, ותבוא להסיר ולטלטל את חוטי השער, הלא אין רואים את חוטי השער מתחת למטפחת ויש עוד קושיות כאשר נבאר להלן.

א

למה נועדו חוטי הצמר והשער

הנה נחלקו רש"י ותו' למה נועדו חוטי הצמר והשער הללו. רש"י כ' על חוטי צמר בדף נ"ז, ועל חוטי שער בדף ס"ד באותם מילים: **שקולעת בהן שעה**^{טז} והבינו התו' מדבריו דאירי בחוטין שמערבת עם שעה ומשניהם יחד קולעת **צמה**^{טז}, ולפיכך הקשו עליו, היאך תתיר את קליעת שעה, והלא קיימ"ל דאסור לגדול שעה, וא"כ סברה הוא דכשם שיש איסור בגדילת שעה, ה"ה שיש איסור בסתירתו^{טז} ולפיכך פרשו תו'

טו. **שעה**. ואין נידון וצד שיש סבכה תחת חוטי השער, ועי"כ לא תשאר גלוית ראש (כדאמרינן אפשרות זו גבי פאה) משום שמבואר בגמ' נ"ז שחוטי צמר חוצצים בטבילה, מפני שהם מהודקים לשער. וחוטי שער אף שהם מהודקים מ"מ אינם מהודקים היטב ולפיכך אינם חוצצים, והמבואר מכך שא"א שיהא כיסוי מתחת לחוטי השער.

טז. **שקולעת בהן שעה**. וכשי' רש"י, כתבו שיבולי הלקט סי' ק"ו, האשכול, ריצב"א הל' מקוואות, רבינו יהונתן מלוניל, פסקי ריא"ז, ריבב"ן, פסקי הרי"ד. וכל דבריהם נמצאים בהלכותיהם לפ' במה אשה יוצאה.

יז. **בסתירתו**. האור זרוע הל' שבת סי' פ"ד ישב את פרש"י בב' דרכים. **דרך א'** דכיון דס"ל דגודלת (שעה) לא אסירא אלא מדרבנן, סותרת קליעתה שלא ע"מ לגדל דלמא שריא לכתחילה אפי' שלא לצורך מצוה, וכעין זה כ' בפנ"י לדף נ"ז א'. **דרך ב'**, דס"ל לרש"י דבאמת סותרת אסורה (מדרבנן), אלא שלדבר מצוה (טבילה) שריא. והפמ"ג סי' ש"ג משב"ז א' ביאר את רש"י כהבנתו בתו' וז"ל: ואסברה מה שכ' רש"י קולעת בתוך שעה יש לפרש כלכרת סביב השער היינו גדיל כציצית דכורך חוט והוה גדיל.

דחוטים אלו אינם נתונים בקליעת השער. וביארו הראשונים את כוונת תו' בב' דרכים שהם אחד, הר"ן על הרי"ף ועוד ראשונים כתבו שבחוטים אלו קושרת את שיערה". (ובל' זו כתב גם הרמב"ם שבת פ"ט ה"ט). והריטב"א בשם ר"ת ועוד ראשונים כתבו שבחוטים אלו כורכת בהן שיערה".

והנה הדבר ברור לכל מבקש האמת שאין באחד מכל ג' הלשונות האלו, קולעת קושרת וכורכת את שיערה צד הבנה שהשערות הללו נועדו לכיסוי כל הראש, אלא או לקלוע את הצמה יחד איתם כדעת רש"י, או לכרוך ולקשור את השער האסוף שלא יתפזר, כדעת תו'. וע"כ ברור כשמש מכל ראשונים אלו, שחוט השער לא נועדו לשמש ככיסוי ראש, אלא לרוב ראשונים נועדו החוטים הללו לכרוך את השער האסוף מאחור, ולרש"י וסיעתו נועדו לקלועם בתוך הצמה (מאחור), ולכיסוי ראש שמשה המטפחת שממנה יצאה הצמה הכרוכה ^{אין} קלועה בחוטי השער שבזה היקל הרמ"א או"ח ע"ה ב' בדיעבד אם לא היה מכוסה.

ב

ועתה נעלה שאלות שיש על השיטה שחוט השער אלו משמשים לכיסוי כל הראש, ותשובות לא מצאנו.

שאלה א'

אם חוטי השער משמשים ככיסוי ראש, אמאי חיישין (שבת ס"ד ב') דזקנה היוצאת בשערות של ילדה, וילדה היוצאת בשערות של זקנה, יבואו להסיר את החוטים מפני הבושה, והלא אשה לא מגליא שיערה.

תשובה דחוקה

ההולכים בשי' זו, דבחוטים אלו מכסה את כל הראש, משיבים דמפני הבושה תעבור האשה על איסור, ותצא גלויית ראש, ובודאי דוחק הוא.

יח. קושרת את שיערה: נמו"י שבת ס"ד. הראב"ן סי' שמ"ז כ' וז"ל: ורבותי פרשוה בפנים אחרות, דחוט צמר ופשתים שקושרת בהן שיערה מיירי. ובס' אורחות חיים הל' גדה ומקוה סי' ח' [והביאו הכל בו הל' טהרה סי' פ"ו] כ' וז"ל: חוטי צמר וחוטי פשתן ורצועות שקושרות הנשים על ראשיהן לנוי. עכ"ל. ובודאי אין במשמעות דבריהם שחוטם ורצועות אלו נועדו לכיסוי הראש, אלא לנוי בעלמא. ורבינו ירוחם כ' נ"ב ח"א כ' וז"ל: ומה שכתבתי שלא תצא במה שקושרת קליעת שער ראשה, כתבו בתוס' ודוקא במה שקושרת על הקליעה אבל חוטין בתוך קליעת השער כשגודלת אותן מותר לצאת בהן. עכ"ל. הרי לן דרבינו ירוחם מדבר על קבוצת שיער שקוראה קליעה, שאם קלע בתוכה חוטים מותר לצאת בהן, ועל אותה קליעה מדבר תו' שאת החוטין קושרים עליה (ואסורה לצאת בהן) ולא על כל הראש. והדברים פשוטים לכל מבקש האמת.

יט. כורכת בהן שיערה. הריטב"א בתחילת דף נ"ז, ס' התרומה סי' רל"ט, או"ז סי' פ"ד, סמ"ק סי' רפ"ב, סמ"ג לאוין סי' ס"ה, עמודי גולה, האגודה, מרדכי דף נ"ז.

שאלה ב'

אף אחד מהראשונים (כולל הריטב"א ותו' רי"ד) לא הזכיר שחוטאים אלו נועדו למצות כיסוי הראש ולפיכך מכסה בהן כל ראשה, אלא שקולעת או כוכרת בהן שיערה. ואם כדברי שיטה זו שהחוטאים נועדו לכיסוי כל הראש, היה להם לראשונים להזכיר זאת.

ביאור השאלה

אף אחד מהראשונים: עי' הערות ט"ז, י"ח, י"ט.
כולל הריטב"א ותו' רי"ד. עי' להלן אות ג' שאלה ד' דהבאנו לשונם, וביארנו שיטתם.

שאלה ג'

בדעת רש"י הרמב"ם והראב"ן נראה ברור דיש כיסוי אחר מלבד החוטאים.

ביאור השאלה

שיטת רש"י

רש"י ס"ד ב' פירש שבחוטאי השער קולעת את שיערה. וכבר הסברנו שפרושו לפי תו' שמערבת שערות תלושות בשערותיה וקולעת משניהם צמה. ונמצא דחלק השער הטבעי טעון כיסוי ראש. וכ"ז הוא גם אם נסביר שבחוטאים היא קולעת את כל השערות הראש. ולפי הבנת הפמ"ג שחוטאי השער כורכים את שיערה האסוף, ודאי אין זה כיסוי וטעונה כיסוי מלא. ועי' בהערה י"ז שהבאנו את דברי הפמ"ג.

שיטת הרמב"ם

הר"מ שבת פ"ט ה"ט כ' וז"ל: ולא תצא הזקנה בשל ילדה ששבח הן לה, ושמא תחלוץ ותראם לחברותיה, עכ"ל. נתבאר בדבריו שיש כאן תכשיט שחוששין בו לשמא תרצה להשתבח בו, (ולא כתו' ס"ד ב' ד"ה ובלבד ועוד ראשונים שנקטו דגם בזה חיישינן דלמא מחכו עלה). והשתא אם ס"ל להר"מ דבחוטאים אלו מכסה כל ראשה, יש להבין כיצד ניחוש שתסיר החוטאים להראותם לחברותיה, והלא אשה לא מגליא שיערה, ובהכרח דס"ל דמכסה כל ראשה בכיסוי אחר, וחוטאים אלו נמצאים במקום שאין בהסרתם משום גילוי ראש.

וכן מצאנו בפיהמ"ש להר"מ לפ"ו דשבת מ"ה, דכ' שם דחוטאי שער מהודקים על מצחה, וכ"כ שם במשנה א' לגבי חוטי צמר ופשתן, והוסיף שם שהם על מצחה וראשה. ומעתה מבוארת דעת הר"מ. דחוטאים אלו נועדו לנוי על המצח, והיא כורכתם סביב ראשה על שיערה בחוזק, כדי לקבוע את החוטאים על מצחה, וכל ראשה מכוסה במטפת דשם אין רואים את החוטאים, ועל מצחה א"צ כיסוי, ולכן החוטאים נראים, והזקנה היוצאת בשל ילדה שבח הוא לה, והילדה היוצאת בשל זקנה גנאי הוא לה.

והנראה דלחוטין המקיפין את ראשה קושרת שערות היורדות על מצחה מתחת למטפת מה שנקרא היום חצי פאה, ובחתם סופר לשבת נ"ז נקרא לאקע"ן.

שיטת הראב"ן

הראב"ן בהלכות שבת אות שמ"ז כתב דחוטאי צמר הם חוטאים שקושרת בהן האשה את

הסבכה לראשה, ומשום שחוצצין בטבילה מתירתן וחיישינן שתטלטלם ברה"ר, אבל בסבכה ליכא למיחש (לטלטול), שהרי לא תלך בגילוי ראש, עכ"ד.

הרי דנקט דכל שהוא כיסוי ראש לא חיישינן בו שתסירו, שהרי לא תגלה ראשה. וא"כ מוכח שהחוטאים אינם כיסוי ראש ולפיכך חיישינן בהו לטלטול. וגם מהא דנקט שבחוטאים אלו קושרת את הסבכה לראשה, ולא כ' דמכסה בהם כל ראשה למצות כיסוי ראש, מוכח דאינם משמשים כיסוי ראש.

שאלה ד'

מהרמב"ן הרשב"א והריטב"א מבואר שבחוטאי שער אלו משתמשות גם בנות קטנות שאינם נשואות, והמבואר מזה דהבינו שאין תכליתם של חוטאים אלו לכיסוי ראש.

ביאור השאלה

שיטת הרמב"ן

הרמב"ן: שבת ס"ה א' ד"ה ומה שהקשה חז"ל: ועוד, שהחוטין לבנות שיוצאות וראשן פרוע צריכי להו טפי, ולא מנשיא להו כי היכי דליתניהו ד' אמות ברה"ר, עכ"ל. הרי דכ' דהחוטין נחוצים לבנות שאינם נשואות שיוצאות וראשן פרוע.

שיטת הרשב"א והריטב"א

שיטת הרשב"א והריטב"א, שבת ס"ה א', הרשב"א בד"ה בחוטין שבאזנה, והריטב"א בד"ה הבנות יוצאות בחוטין. הרשב"א והריטב"א העלו אפשרויות שהאמור במשנה ס"ה א' הבנות הקטנות יוצאות בחוטין, הכוונה לחוטי צמר שנא' עליהן בריש פרקין שאין יוצאין בהן, שמא יסירות בשעת הטבילה, ואח"כ לא ילבשום שוב ויבואו לטלטלם, אבל בנות קטנות שאינם נשואות מותרות לצאת בהן מפני שאינם צריכות טבילה, ודחו אפשרות זו, (עי' בדבריהם). ומעתה יל"ע, אם סברי הרשב"א והריטב"א שחוטאי צמר משמשים לכיסוי ראש הנשואה, היאך העלו אפשרות שהמדובר בשאינם נשואות, והלא אינם צריכות לכסות ראשן, א"כ מוכח שהבינו דחוטאי צמר משמשים לקליעת השער ולקשירתו שבזה גם הקטנות שאינם נשואות נוהגות, ואולי יש להוכיח כן גם מרש"י שם.

שאלה ה'

אם חוטאי הצמר משמשים ככיסוי ראש, איך חיישינן שאחר הטבילה, תטלטל את החוטאים, הלא תשאר גלוית ראש.

ביאור השאלה

בריש פירקין אמרינן דאסור לאשה לצאת בחוטי צמר שמא תזדמן לה טבילה בשבת ותצטרך להסירם מפני שחוצצין ואח"כ תטלטלם בידה ברה"ר, ואם חוטי הצמר הם כיסוי הראש היאך תלך בלעדיהם, והלא אשה לא מגליא שיערה כמבואר ברש"י נ"ז א' ד"ה בזמן ובדף ס"ה א' ד"ה יוצאה, ובתו' ב"ב קנ"ו ב' ד"ה כבינתי. ובפסקי הרי"ד לדף נ"ז כ' דאין דרכה של אשה לגלות שיערה משום פריצות. ושמא נסביר שהחשש שהיא תמצא בגד לכסות בו

הערות

ראשה במקום החוטין, וצ"ע למה תעשה זאת, הלא כאן לא מדובר בחוטין המביישים כמו שנזכר בדף ס"ד שלא תצא ילדה בשל זקנה שמא תסירם מפני הבושה, וא"כ מדוע תשנה מכיסוי ראש אחד לאחר. מה מונע אותה להניח על ראשה את חוטי השער (שלא בהידוק מחשש סחיטה) ומדוע תחזור לביתה עם מטפחת.

אבל אם בחוטים הכרוכים על השער עסקינן ומלבדם מכסה ראשה במטפחת, יש לבאר דחיישינן שמא בעלותה מהטבילה בשערות רטובות (שהרי בשבת א"א לנגב שערותיה) תמנע מלכורכם בחוטי צמר, שהרי הדרך להדקם (שמשו"ה הסירתם בעת הטביל מפני החציצה) והרי א"א להדקם בשבת מפני איסור סחיטה, ותכסה ראשה רק במטפחת שאיתה כסתה ראשה קודם הטבילה, ותטול החוטים בידה ותטלטלם.

שאלה ו'

התו' שבת נ"ז א' ד"ה במה, יסד יסוד וז"ל: בדברים שהם עיקר מלבוש ליכא למיגזר (שתבא לטלטלם), דאפילו (ביום) חול אין דרך ללכת כלל ממקומן עד שילבישם, אלא דוקא בדברים קטנים יש לחוש (לטלטול). עכ"ל. ולפ"ז צ"ע, וכי חוטים המשמשים כיסוי ראש כעין פאה אינם עיקר המלבוש, אלא דבר קטן, שנחשוש שתשכח ללבושם אחר הטבילה.

ביאור השאלה

תו' שאל, כיון שנאמר במשנה שלא תצא אשה בחוטי צמר, שמא תזדמן לה טבילה בשבת ומפני החציצה תסירם, ואח"כ תטלטלם, ושאל תו' לפי"ז נאסור על האשה לצאת בשאר מלבושים מחשש שתזדמן לה טבילה בשבת, ותצטרך להסירם ותבא לטלטלם, וע"ז תירץ דרך בדברים שאינם עיקר המלבוש גזרינן, דרך בהם יש לחוש לטלטול.

והר"ן על הר"ף כ' וז"ל: דוקא בתכשיטין קטנים שאין אדם מרגיש בהן (גזרו שלא תצא מחשש טלטול).

ולפי דבריהם צ"ע להשיטה שחוטי צמר ושער משמשים לכיסוי כל הראש. וכי כיסוי ראש אינו עיקר המלבוש ואין אשה מרגשת בחסרונו שנחוש לשמא תמנע מללבושו בשכחה, ותבא לטלטלו בידה, אבל אם אינם אלא קבוצת חוטים שבהם כוכרת ואוספת את שיערה, פעמים שהולכת בלעדיהם (לענ"ד זוהי החמורה בכל ח' השאלות המובאות כאן).

שאלה ז'

חוטי שער אלו קשורים לשערה בהידוק (אלא שאינם חוצצים בטבילה), ובשלמא אם חוטים אלו משמשים לכרוך ולקשור את השער, מובן מדוע הם מהודקים, ועל מה הם מהודקים, אך אם לכיסוי הראש נועדו כפאה, הידוק זה לשם מה ולמה מהדקים אותם.

ביאור השאלה

שאינם חוצצים בטבילה. בריש פרקין אמרינן שלא תצא אשה בחוטי צמר ופשתן משום שהם מהודקין וחוצצין בטבילה. ובדף ס"ד ב' התירה המשנה לצאת בחוטי שער כיון ששער

ע"ג שער אע"ג שהוא מהודק אינו חוצץ והמים חודרים שם. רש"י נ"ז א' ד"ה של צמר.

הם מהודקים. היינו דהם קשורים וכרוכים על השער האסוף מאחור.

כפאה. דע שחוטים אלו גם להסוברים שמכסים את כל הראש מ"מ אינם כפאה. שהרי בהכרח שיש הבדל במציאות בין חוטי שער לפאה. שאל"כ לא היה הבדל ביניהם בדין. ובסי' ש"ג סי"ד איתא, יוצאת בחוטי שער, ובסי"ח איתא שאסורה לצאת לרה"ר בפאה. וביאר המ"ב ס"ק ל"ו דפאה היא תכשיט (ולכן חיישין דלמא שלפא ומחויא), אבל בחוטין לא חיישין לשלפא ומחויא דהם רק חוטין בעלמא.

ולמה מהדקים אותם. שהרי כל מנסה יראה שאם כורכים חוטי שער סביב הראש בהידוק, הם יתנתקו מהרה ממקומם כלפי האמצע, ודבר זה ברור בלי ספק. וצ"ע לשם מה תקשור חוטים אלו על ראשה. אם לכיסוי הראש, הרי יכולה לאגוד חוטים ולהניחם בנחת על ראשה כעין פאה בלא קשירה. (ודע עוד דכדי להקיף את הראש ולקשור צריכים החוטים להיות באורך כחצי מטר) אמנם לפי הבנתינו בפיהמ"ש לר"מ פ"ו דשבת מ"ה דחוטי השער מקיפים את כל הראש ונראים על המצח כחצי פאה של ימינו, אכן איתא לדבר זה, דכורכת שערות סביב ראשה.

שאלה ח'

אם חוטים אלו משמשים לכסות את כל הראש ואינם אגודים זה בזה כפאה, איך אפשר לכסות את כל הראש בחוטים נפרדים, באופן שכיסוי זה יחזיק מעמד שלא יפלו השערות, ולא יתגלו חלק משערות הראש.

ג

ד' שאלות ותשובות על השיטה שחוטי שער אינם כיסוי ראש אלא יש
כיסוי אחר מלבדם

שאלה א'

אם יש כיסוי אחר מעל חוטי השער, אי"כ לא רואים את חוטי השער, לפי"ז
מהו דאמרינן ס"ד ב' דזקנה היוצאת בשל ילדה שבח הוא לה, וילדה היוצאת
בשל זקנה גנאי הוא לה, מה שבח ומה גנאי יש כאשר לא רואים את חוטי
השער.^כ

תשובה

איירי באשה המכסה ראשה במטפחת, אמנם מאחורי ראשה יש שערוֹת ארוכות היוצאות
מהמטפחת, שעליהן הקל הרמ"א ע"ה ס"ב, שמותרת לצאת בהן כשהן גלויות. ושער זה אסוף
וכרוך וקשור בחוטי שער.^{כא} ואמרינן בגמ' דזה ודאי שילדה לא תכרוך שערוֹתיה השחורות
בשער לבן של זקנה מפני שגנאי הוא לה, אבל זקנה ששערוֹתיה לבנות וכורכתם בשערות
שחורות שבח הוא לה. אמנם אח"כ כשרואה שבכל זאת מחיכו עליה, מסירתם וחיישינן
שתטלטלם בידה ד"א ברה"ר. לפיכך אסורה לצאת בהם.

שאלה ב'

יש ראשונים^{כב} שכתבו שחוטי השער משמשים לנוי, וא"כ בהכרח הם
מגולים, דאל"כ היאך יראה נויים, וא"כ מוכח שהחוטים הם עצמם כיסוי
הראש.

תשובה

איירי בחוטים^{כג} ורצועות שקושרות הנשים לנוי על שערם היוצא מחוץ למטפחת בהיתר^{כד}
מאחור.^{כה}

כ. חוטי השער. באמת איך שנאמר בענין זה יש כאן בעיה. דאם נאמר שהיא מכוסה בכיסוי אחר מעל
החוטים, א"כ כיצד חיישינן שיצחקו עליה כאשר תלך בחוטי שער בצבע שונה משערוֹתיה. ואם נאמר
שאין כיסוי אחר אלא החוטים משמשים כיסוי ראש (ומשו"ה חיישינן שיצחקו עליה, כאשר יתגלה מבין
חוטי השער שצבע שערָה שונה) א"כ היאך חיישינן דלמא תסירם מפני הבושה והלא אשה לא מגליא
שערה. (ויש מתרצים, דאכן מפני הבושה תעבור על איסור ותגלה שערה).

כא. שער. וכ"כ בתשובת שאילת יעב"ץ ח"ב תשובה ז' וז"ל: חוטי השער קשורים בשערה ויוצאים
תלויים בחוץ מבעד לצמתה. וכ"כ החת"ס בהגהותיו לשו"ע סי' ע"ה וז"ל: והאי דיוצאה אשה בחוטי
שער, היינו שלא במקום שער כגון בפדחתה ואחוריה.

כב. הראשונים הם: אורחות חיים הל' נדה ומקוה סי' ח' שכ' וז"ל: חוטי צמר וחוטי פשתן ורצועות
שקושרות הנשים על ראשיהן לנוי, חוצצין מפני שמבדילין בין המים ובין הגוף אבל חוטי שער אין
חוצצין. וכ"כ הכל בו הל' טהרה סי' פ"ו. ורבינו ירוחם נ"ב ח"א, כ' ג"כ על אלו שהם כמו תכשיטים.

כג. בהיתר. כמבואר ברמ"א סי' ע"ה ס"ב.

שאלה ג'

כ' תו' ס"ד ב' ד"ה ובלבד (בסוף דבריו), דילדה לא תצא בחוטי שער של זקנה לעולם משום דגנאי הוא לה. והנה אם נפרש שחוטי השער מכסים את כל ראש מובנים היטב דברי תו', שהרי שום ילדה לא תכסה את כל ראשה בשערות לבנות. אך אם נפרש דבריהם שרק את שיערה האסוף מאחור היא כורכת, כעין סרט שכורכות הבנות ע"ג שערן, וכי ע"ז אפשר לומר דלעולם לא תצא כך ילדה.

תשובה

על אף שדרכן של הבנות לכרוך שערותיהן השחורות בסרט לבן, מ"מ לא הרי סרט כהרי שער, בסרט לבן כורכים שערות שחורות, כיון שהכל רואים שהוא סרט, אך בשער לבן, אף צעירה לא תכרוך את שיערה השחור שמא תראה זקנה.

וראוי לבאר שזוהי כוונת התו', ולא כדרך שהעלנו בקושיא, (שחוטי השער מכסים את כל הראש), שהרי תו' בריש פרקין ביאר שאין האשה שוכחת ללבוש דבר שהוא עיקר המלבוש, ומזה למדנו שאין חוטי שער כיסוי כל הראש, אלא דבר קטן שאינו עיקר המלבוש, (ולפיכך גזרינן בחוטי צמר שלא תצא בהן, שכיון שהם חוצצין צריכה להסירם בטבילה וחיישינן שתטלטלם). ולפי דרכינו עלו ב' התוס' בקנה אחד.

שאלה ד'

מהריטב"א והתו' רי"ד מבואר שחוטי השער משמשים לכיסוי כל הראש.

תשובה

ש"י הריטב"א

וז"ל הריטב"א הנדפס מחדש לשבת ס"ד ב' ד"ה בשלמא. ואיצטריך תנא לאשמועינן דאפ"ה לא תצא (זקנה בשל ילדה), דזמנין דמחכי לה עלה שאינה יכולה לכסות כל כך שלא יראה שיערה. עכ"ל. והנה מפשטות דבריו מבואר דחוטים אלו נועדו לכסות את כל הראש, והיינו שהזקנה לוקחת חוטי שער שחורים ומכסה בהם כל ראשה, והגמ' מזהירה אותה שלא תצא כך לרה"ר שמא לא תצליח לכסות את כל שיערה הלבן, ויתגלה שאין חוטי השער שיערה האמיתי, ויבואו לצחוק עליה, ואז תסירם ותטלטלם. וא"ת היאך תשאר בלא כיסוי ראש, י"ל שמרוב הבושה לא תחוש לגילוי ראשה דכל אשר לאיש יתן בעד נפשו. כן ראיתי אחד מתרץ^{כה}.

ואמנם מה יענה בהמשך דברי הריטב"א שכ': והנכון כמו שפירש הרב ר' יוסף ב"ר משה ז"ל בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה ואורחא דנפקא בחול. עכ"ל. והיינו שאין כאן חשש מחכו עליה, אלא תכשיט נאה יש כאן, שדרכה לצאת בו בחול, ובשבת חיישינן שתשלוף ותראה לחברותיה ותבא לטלטלו ברה"ר. ושוב נשאלת השאלה אם בחוטים אלו

אוצר החכמה

כד. מאחור. הנה מהא דכ' האורחות חיים והכל בו (שהובאו בהערה כב) גם על הרצועות, "שקושרות הנשים לנו", בהכרח כוונתו לסרטים שקושרות על צמתן, וא"כ לפי"ז גם מש"כ כן על חוטי צמר מדובר באותו אופן, שזוהו קישוט על הצמה ולא כיסוי כל הראש.
כה. אחד מתרץ. הוא הרב פולק שליט"א בקובץ אור ישראל חוברת כ"ב עמוד מ"ד בהערה מ"ד.

לבד היא מכסה שיערה, כיצד תשלוף ותשאר גלויית שער, וכאן לא שייך ההסבר שאמרנו קודם, שמפני הבושה מוכנה ללכת גלויית ראש שהרי מדובר בתכשיט. ובהכרח שעכ"פ לפי מסקנת הריטב"א מדובר שהחוטין מכסין את הצמה היוצאת מאחור (כמש"כ הרמ"א ע"ה ס"ב) וזהו נוי לזקנה, שמכסה שערותיה הלבנות בשחורות (ומלבדם יש כיסוי על שאר השער), והחשש הוא שתסיר בשבת את השערות השחורות להראותם, ותבוא לטלטלם. (וכ"ה שי' הר"מ פ"ט דשבת ה"ט דהחשש הוא שתסיר החוטים להראותם), הרי לן שלמסקנת הריטב"א הרי הוא נוקט ככל הראשונים שמלבד חוטי שער יש עוד כיסוי.

והשתא דאתינן להכי, בהכי נפרש גם את המהלך הראשון בריטב"א, דאיירי בכורכת שיערה הלבן היוצא מאחור בחוטי שער שחורים, ושער זה מותר שיהא מגולה. ובמהלך הראשון הבין הריטב"א דהחשש הוא שתסיר השער דלמא מחכו עלה שאינה יכולה לכסות כל כך שלא יראה שיערה הלבן מתחת השחור. ובמסקנה פרש דהחשש הוא דלמא שלפא ומחויא.

ולפי"ז הריטב"א אזיל לשיטתו בריש פרקין שהביא ב' פעמים את תו'. האחד לענין מש"כ שבחוטין אלו כורכת בהן שיערה (ולא מכסה בהן ראשה), והשני לענין מש"כ שלא חששו חכמים דילמא שלפא ומחויא אלא בתכשיטין קלין שכשתסלקם אינה מחוסרת מלבוש, אבל בכל דבר שהוא מלבוש, לא חיישינן להכי. ואם לכיסוי ראש מלא משמשים חוטי השער והצמר, לא היו חכמים אוסרים לצאת בחוטי צמר ופשתן מחשש טלטול, דודאי בכה"ג לא חשיבי תכשיטין קלין, ולא נחוש שתגלה שיערה להראותם.

שי' תו' רי"ד

כ' תו' רי"ד שבת נ"ז א' וז"ל: ובאה (הגמ') לבאר, דהני דתני ולא תטבול, טעם בא ליתן על מאי דאמר לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן, דלדילמא שלפא ומחויא ליכא למיחש, שאין דרכה של אשה לגלות שיערה משום פריצות, ואין הטעם אלא דילמא מיתרמיא לה טבילה של מצוה, ושריא להו, ואתיא לאתויינהו ד"א ברה"ר. פי' שאחר שתתירם בשעת טבילה שוב אינה רשאית לקלע בהן שיערה, והלכך אתיא לאתויינהו. עכ"ל בקיצור.

והנה מהא דכ' דלדילמא שלפא ומחויא ליכא למיחש שאין דרכה של אשה לגלות שיערה, מבואר שהתו' רי"ד נוקט שחוטי השער משמשים כיסוי כל הראש, ולפיכך לא חיישינן שתסירם, שאין דרכה של אשה לגלות שיערה.

וכ"כ בדף ס"ד על הגמ' דלא תצא ילדה בשל זקנה וז"ל: קשיא לי דבחוטי שער ליכא למיחש למישלף ואחויי דגנאי הוא לה לגלות שיערה.

העולה לדינא אלמלא דעת המ"א והגר"א

הוראינו לדעת שלמסקנת הריטב"א אין שום ראייה מחוטי שער להתיר פאה. אמנם מתו' רי"ד יש ראייה. אך לעומתו נמנה בזה ה' חלוקות ראשונים שהעולה מכולם שאין ראייה מחוטי שער להתיר פאה מגולה.

חלוקה א': הראשונים שמוכח מדבריהם שיש כיסוי אחר מלבד החוטים. ויש בזה ג' קבוצות. א. שי' רש"י שכ' דבחוטים אלו קולעת שיערה. והבין תו' שכוונתו שמערבת וקולעת את חוטי השער בשערותיה, וא"כ צריכה כיסוי לשערותיה, ובשי' רש"י הלכו הריצב"א, שבולי הלפט, האשכול, רבינו יהונתן מלוניל, פסקי ריא"ז, ריבב"ן, פסקי הרי"ד^{כו}.

שער חתומה

ב. שי' הרמב"ם. ג. שי' הראב"ן כדביארנו דבריהם לעיל^{כז}.

חלוקה ב': כל הראשונים שכתבו שבחוטים אלה כורכת או קושרת את שיערה, ולא כתבו שמכסה בהן את ראשה (והמובן מדבריהם שקושרת את שיערה מאחור שלא יתפזר) הלא המה רבינו ירוחם, נמו"י, אורחות חיים, כל בו^{כח}, הריטב"א בשם ר"ת, ס' התרומה, או"ז, סמ"ק, סמ"ג, האגודה, מרדכי^{כט}.

חלוקה ג': הראשונים שנקטו שבחוטים אלה משתמשות גם ילדות שאינם נשואות, וא"כ להבנתם אין חוטים אלה משמשים ככיסוי ראש. הלא המה הרמב"ן, הרשב"א והריטב"א^ל.

חלוקה ד': הראשונים שנקטו שחוטים אלו משמשים כאמצעי לקישוט השער. הלא המה אורחות חיים, כל בו, רבינו ירוחם^ל.

חלוקה ה': התו"כ שנקט שאין חוטים אלו עיקר המלבוש, דמזה מוכח שאינם משמשים ככיסוי ראש.

לפי"ז צ"ע על רבותינו מאורי העולם המ"א והגר"א^{לב} בסי' ע"ה ס"ב דהביאו ראייה להתיר פאה מחוטי שער, ודלא ככל הראשונים הנ"ל^{לד} ובפרט שאף אחד מהראשונים לא כתב שחוטים אלו משמשים כיסוי ראש לאשה הנשואה, ובהם מכסה כל ראשה.

כו. פסקי רי"ד. עי' בהערה ט"ז (עמ' י"ט), שהבאנו את כל הראשונים הללו.

כז. לעיל. אות ב' שאלה ג' (בשער ג' עמ' כ"א).

כח. כל בו. עי' הערה י"ח (עמ' כ').

כט. מרדכי. עי' הערה י"ט (עמ' כ').

ל. והריטב"א. עי' לעיל אות ב' שאלה ד' (בשער ג' עמ' כ"ב).

לא. רבינו ירוחם. עי' לעיל הערה כ"ב (עמ' כ"ה).

לב. התו". ריש פרקין, שבת ב"ז א'.

לג. והגר"א. בשו"ע או"ח סי' ע"ה הביא הגר"א ראייה להתיר פאה מחוטי שער. אמנם בביאורו שנות אליהו למשנה ה' פ"ו דשבת כ', שהפאה המוזכרת שם מכוסה^ל ויש הרוצים לומר שאין להוכיח ממש"כ בביאורו לשו"ע, ע"פ מש"כ בס' עליות אליהו (מעלות הסולם הערה י"ג) שבכמה דינים בשו"ע ציין הגר"א מקור הדין ולא העיר כלום על אף שדעתו והנהגתו היתה אחרת, והביאו לזה דוגמאות רבות. לד. הראשונים הנ"ל. פרט לתו' רי"ד שהבאנו דבריו שער ג' אות ג' שאלה ד' (עמ' כ"ז).

[כח]

וכ"כ בחידושי הגר"א למס' שבת דף ס"ד ב' וז"ל: פאה נכרית: פי' (אשה) שאין לה שער,

נוטלת שער ומכנסת תחת הצעיף כדי שתתראה בעלת שער.

א

המהדרים במצוות

נחבאר לעיל בשער א' אות ב' שמצות כיסוי ראש אינה הלכתא בלא טעמא כפרה אדומה, אלא שציוה ד' יתברך את האשה הנשואה להצניע את יופי שערותיה בפני זרים, ומעתה אם מכסים את השערות בשערות ולא ניכר כל הבדל בין זה לזה, כל בר דעת מבין שלא נתקיים רצון ד'.

למה הדבר דומה, לאיסור שאסרה התורה לקחת ריבית, ובודאי כוונתה להציל את הלוה העני מליפול עוד מטה מטה. והנה כידוע נתקן היתר עיסקה ע"י גדולי ישראל, כדי לאפשר לסוחרים לקחת הלואה על מנת לקנות סחורה ולמוכרה ולהתפרנס בכבוד. ומי שמתחכם לתת הלואה לעני שאין לו במה לגמור את החודש, וגובה ממנו ריבית על כך, הרי הוא בודאי עושה היפך רצון ד', שזה הוא בדיוק מה שאסר בתורתו הקדושה. ואפילו אם יצליח למצוא הסבר שיניח את דעתו שזה כלול בהיתר עיסקה. ואוי לו מיום הדין אוי לו מיום התוכחה.

ומעתה פליאה גדולה על יראי ד' אשר במחנינו המדקדקים בקלה כבחמורה וגם באיסורים ומצוות מדרבנן לא יסמכו על שיטות המקילות, כמו ב"ר ט' א' של סוכות שחל להיות בשבת, שמצות ד' מינים באותה שנה מדרבנן, ולפיכך מעיקר הדין אתרוג חסר כשר, מ"מ יחפשו אתרוג מהודר ושלם לצאת את הדעה, שמ"מ חסר בהדר כאשר האתרוג חסר, וגם במצות מעשרות שבימינו היא תרי ותלת דרבנן (מפני שבימינו היא רק מדרבנן, ואצלנו כל הפירות הם "לקוח" והוא דרבנן שני, ומה שאינו דגן ותיירוש ויצהר הוא דרבנן שלישי) ובכל זאת מהדרים ומעשרים לבד ואין סומכין על ההכשר, ועוד כיוצ"ב כידוע לכל, כיצד מדקדקים באופן נפלא בין במילי דאורייתא ובין במילי דרבנן, וכאן מדקדקים דוקא על פאה השנויה במחלוקת גדולה, והולכים גם בפאות שלא ניכר עליהן שזו פאה, ושהחובשתן נשואה, שהוא ודאי נגד רצון ד' כדכתבנו בתחילת דברינו. וסומכין עצמן על החז"א שהורה שכך עדיף.

וכמה תמיהות יש בזה.

א. אם בזמן החז"א היו פאות כמו היום שלא ניכר בהן בין נשואה לבחורה, האם היה החז"א מתיר פאות כאלה? ואמנם אף שלדעת המתירים, מותר לאשה לצאת בשער עצמה שאינו מחובר לה כמבואר במ"ב סי' ע"ה ס"ק ט"ו, מ"מ מסתבר שכשם שגדולי דורינו הורו שלא תראה הפאה כשער, כך גם היה מרן החז"א מורה אילו היה רואה את הפאות שאין ניכר בהן בין נשואה לבחורה.

הרבנים הגאונים הורו כן ב"קול קורא" שיצא בשנת תשמ"ז שעליו הסכימו בין השאר הרבנים הגאונים: הרב אלישיב שליט"א, הרב ש.ז. אויערבך זצ"ל, הרב וואזנר שליט"א, והרב

קרליץ שליט"א. ושם בסעיף 3 נאמר "פאה במראה שער טבעי" (לא תחבושנה בנות ישראל). ויש להוסיף עליהם את הגאון הגר"ח קנייבסקי שליט"א שכתב לי במכתב דאם אינו ניכר כלל (שזה פאה) יש להחמיר. ולאחרונה אמר הרב אלישיב שליט"א בשיעורו שרוב הפאות שהולכות בהן היום אסורות גם להמתירים.

אם אלא להכיר באלו הנהגות
תשובת הגר"ח קנייבסקי שליט"א בענין פאה

ב. אם טעמו של החזו"א כדי שלא תראה שיערה מראשה, שע"י פאה יותר קל להגיע לכך, אפשר לקיים שניהם, ע"י שיחבשו על הפאה כובע או מטפחת.

ג. אם טעמו של החזו"א, להרבות נשים שיכסו את ראשן, טעם זה לא שייך בזמנינו, ונרחיב הדברים. קודם המלחמה באירופה, נפרץ מאוד ענין כיסוי הראש עד כדי שאפילו נשים חרדיות רובן לא כיסו את ראשן¹, ואחר המלחמה באו לארץ, וזרז החזו"א שילכו בפאות כדי שגם אותם נשים, שקשה עליהן מצוה זו, יוכלו לקיימה בקלות. ודומה לזה התיר בשביעית לסמוך על שי' הר"ש ודלא כהרמב"ם שאין איסור ספיחין בירקות שהשרישו בערב שביעית אע"פ שלא נבטו. וכן סמך על אוצר בי"ד, וזהו כדי להקל את קיום מצוות השמיטה. אמנם בימינו איכשר דרא וכל הנשים מכסות ראשן, עד כדי שגם הצעירות שבחוגי המזרחי מכסות לפחות את רוב ראשן, נמצא שטעם זה בטל בימינו. כיון שגם אם המדקדקים במצוות יהדרו במצות כיסוי ראש ויתרחקו מן הכיעור שבת ישראל נשואה תראה כבחורה, ויעטרו עטרת הצניעות לראשם כראוי (כל אחת לפי דרגתה), עדיין ישארו נשים רבות שתלכנה בפאה, והנשים אשר בקצה המחנה אשר היתר הפאה הוא שיביא להסכמתן לכסות ראשן, תמיד תמצאנה להן חלק מציבור החרדים שחובשות פאה.

(הערה: גם אם האמור באות ג' אינו אמת, מ"מ האמור באותיות א' ב' שריר וקיים).

ב

מהי פאה הניכרת

כבר נתבאר שרצונו ית' שהאשה הנשואה תכסה ראשה כדי למנוע פריצות, והיינו להרחיקה מקרבת גברים, לפיכך ברור אצלי בלא ספק, שכיון שגם גברים חילונים רואים אותה, (אפילו שמתגוררת בין חרדים, יש מעט גברים חילונים העובדים שם, וכ"ש כשיוצאת לענינה בעיר חילונית) לא השיגה את מטרת כיסוי הראש אלא א"כ הגברים החילונים מבחינים בעצמם שזוהי פאה ולא שיערה, וכל שאינם מבחינים חשיב אינו ניכר. ואף שיש שכתבו אחרת, אצלי ד"ז פשוט כביעתא בכותחא.

הערות

לה. ראשן. בא וראה מש"כ לפני מאה ועשרים שנה, בערוך השולחן בס' ע"ה אות ז' וז"ל: ועתה בוא ונצווה על פרצות דורנו בעה"ר, שזה שנים רבות, שנפרצו בנות ישראל בעוון זה, והולכות בגילוי הראש וכל מה שצעקו על זה לא לעזר ולא להועיל, ועתה פשתה המספחת שהנשואות הולכות בשערותן כמ הבתולות אוי לנו שעלתה בימינו כך.

הערות

ג

ג' היתרים: היתר מכירה, היתר עיסקה, היתר פאה

דבר פשוט הוא שרצונו ית' שיקיימו מצוותיו בלא להשתמש בדרכים עוקפות, ונבא לדבר בזה על ג' מצוות שנהגו לעקפם ונראה את תוצאות העקיפה.
אמנם בזה צריכים אנו להקדים שח"ו אסור לנו לזלזל בחכמי ישראל אשר הורו היתר, אלא שפעמים נחלקו עליהם גדולי ישראל ולא הסכימו להיתרם.
רק באתי בדברי אלה להתבונן לאן הגיעו ההיתרים הללו.

היתר מכירה

מצוות שמיטה הורו בה לפני מאה ושלשים שנה ובשנים שאח"כ כמה מגדולי ישראל בהם הגאון ר' יצחק אלחנן זצ"ל, שמפני גודל הדחק והעניות העצומה ששררה אז בארץ, יותר למכור את הארץ לגוי, ובשנת השמיטה התירו לעשות רק עבודות שאיסורם מדרבנן ע"י ישראל, והעבודות שאיסורם מדאורייתא (כאשר השמיטה נוהגת מדאורייתא) אסרו לעשותם, ורק ע"י גוי מותר.

ומה נהיה מהיתר זה, חותמים על נייר ללא תוקף משפטי שמכרו את הקרקע לגוי וגם אם היו ממנים שליח להעביר בטאבו, השליחות היתה בטלה, מפני איסור לא תחונם. ואח"כ שוכחים שזוהי שנת שמיטה, עושים הכל בעצמם בלא הגבלה, ואף שההיתר ניתן מפני שעת הדחק והעניות האיומה שהיתה אז, היום ההיתר הוא לכל אחד, גם לצורך עיבוד עשרות ומאות דונמים, ועל אף שלא יהיה מחסור אם ימנעו מלעבד, כיון שאפשר להביא מאיזורים שאין בהם קדר"ש ומחר"ל.

היתר עיסקא

מבואר בגמ' פרק "איזהו נשך" שאדם יכול לעשות עיסקה עם חברו, באופן שהוא יתן כסף וחברו יעסוק בו ויחלקו ברווחים ובהפסדים.

בא רבינו המהר"ם (אין זה מהר"ם שעל הש"ס) ותיקן היתר עיסקא, דהיינו שבמקום שיחשבו רווחים והפסדים, ויריבו על כך כי קשה לחשב, יסכמו שנותן המעות מוותר על רווחיו תמורת אחוזים קבועים לשנה, מסכום הכסף שנתן, אך לגבי ההשתתפות בהפסדים נשאר הדבר כפי שהיה שבמקרה ויש הפסד על נותן הכסף להשתתף ב-50% מההפסד.

מה נהיה מהיתר עיסקא זה בבנקים.

א). לרווחים קוראים בשמם- ריבית.

ב). גובים ריבית גם ממי שאין לו עסק- כלומר מכסים צ'קים בזמן שאין כסף בחשבון, ואח"כ גובים עבור זה ריבית, היכן העיסקא של עני זה?

ג). וכאשר אדם לקח מהם כסף לצורך עסק, והעסק כשל, והוא בא וטוען שלפי היתר העיסקא גם אתם צריכים לשאת בהפסד, הם מחפשים כל דרך לא להשתתף, ודורשים את מלא הסכום שניתן.

מכל זה מוכח שאין כוונתם להלוות עפ"י היתר עיסקא, אלא שתולים אותו על הקיר בשביל למשוך לקוחות.

והזלזול באיסור חמור זה נתפשט שיש אנשים פרטיים המפרסמים שהם מלוים לכל

מטרה, שפירושו שאם מישהו זקוק לכסף לעשות בר מצוה מפוארת לבנו, יבוא ויקח. מה מועיל היתר עיסקא כאשר אין עיסקא?!

היתר פאה

מתירי הפאה התירו פאות שהיו בזמנם שההולכת בהם נראית בעליל כהולכת עם כיסוי לראשה, - פאה הנראית כקש, יציבה שאינה מתעופפת ברוח ובהטיית הראש. מה נהיה המשכו של היתר זה, בעקבות השתכללות תעשיית הפאות, בחלק מהפאות, בפרט באלו שהולכות הצעירות לא ניכר בין אשת איש לפנויה, בעיקר בפאות הנקראות קאר"ה וכיוצ"ב.

ד

זה קלי ואנוהו

עוד ראוי להעיר, דהלא ידוע שרצונו ית' שנקיים את המצוות בצורה מהודרת שנא' זה קלי ואנוהו, ודרשו חז"ל בשבת קל"ג ב' התנאה לפניו במצוות: עשה לפניו סוכה נאה, ולולב הנאה, ציצית נאה, ס"ת נאה וכו', וא"כ גם במצוות כיסוי ראש יש להדר וליפותה, וכוונתי למדקדקות ללכת במטפחת או כובע, ראוי להם להקפיד שיהיו נאים וילבשום באופן מכובד, שאם אין עושין כן, מרחיקין מדרך זו את החושבות ללכת כך.

ועוד זאת יש לדעת, שנתבאר בחידושי חתם סופר לשבת נ"ז, דמותר לאשה לצאת בפאה הנקראת לאקע"ן. שתרגומו הוא תלתל. והיינו שאף שהחת"ס אוסר לאשה ללכת בפאה כמבואר בהגהותיו לשר"ע אר"ח סי' ע"ה ס"ב, מ"מ מתיר ללכת במה שנקרא אצלנו חצי פאה, שהם קבוצת שערות אשר עיקרם על המצח.

ה

האם אסור לאשה להתקשט בפני זרים

יש הטוענים שהתורה לא אסרה לאשה להתקשט, ומדוע תהא אסורה לצאת לרה"ר בפאה. תשובה לדבר: אמנם כן מותר לאשה להתקשט כמבואר מכל פרק במה אשה יוצאה, דיש תכשיטים שאסורה לצאת בהם בשבת לרה"ר, וא"כ מוכח דבחול שריא.

אמנם יש דבר שהקפידה עליו התורה שאסור לזרים לראותו, ואין לאשה להתקשט בו והם שערותיה, וא"כ הסברה מחייבת שאין להתיר שער שאינו מחובר, והרוצה לשנות מן ההגיון הפשוט הזה עליו הראיה.

ו

הנהגת האשה בצאתה לרה"ר אליבא דהרמב"ם

נתבאר לעיל שער ב' אות ט' דכל היתר הפאה מתבסס על הר"מ בפיהמ"ש. ושם באות ו' הבאנו לשונו מפיהמ"ש דכ' שפאה נכרית היא כמו מגבעת ידבקו בו שער נאה והרבה ותשים אותו האשה על ראשה דרך עראי כדי שתתקשט בשער.

והנה בא וראה את מש"כ הר"מ בהל' אישות פי"ג הי"א. וז"ל: מקום שדרךן שלא תצא אשה בשוק בכפה שעל ראשה בלבד עד שיהיה עליה רדיד החופה את כל גופה כמו טלית, ונותן לה וכו' כדי שתצא בו לבית אביה או לבית האבל או לבית המשתה. הרי לן דלבית המשתה הלכו עם כפה המכסה את השער. ויש מקומות שהוסיפו רדיד המכסה כל גופה כמו

טלית, ולא כתב שהלכו עם פאה, ולפי"ז אולי כוונת הר"מ בפיהמ"ש שהיו פעמים שהוסיפו פאה לכפה בדרך עראי, אך הצורה של אשת איש היא כמש"כ בהל' אישות. וסיים שם וז"ל: אבל גנאי הוא לאשה שתהיה יוצאה תמיד פעם בחוץ פעם ברחובות. ויש לבעל למנוע אשתו מזה וכו' שאין יופי לאשה אלא לישוב בזוית ביתה, שכן כתוב כל כבודה בת מלך פנימה, עכ"ל. חזינן הכא מהר"מ עד כמה צריכה האשה להצטנע בכיסוי ראשה ובהנהגתה. ובודאי לא היתה כוונת הר"מ שנשות ישראל יראו כפי שנראות היום.

ונסיים בדברי התנחומא וישלח (ה) וז"ל: לכן צריכה אשה להיות יושבת בתוך הבית ולא תצא לרחוב, שלא תכשל עצמה, ולא תביא מכשול לבני אדם, ונמצאו מסתכלין באשת איש.